

Kaivostoiminnan yhteiskunta -
Talvivaaran vuosikertomukset yhteiskunnallistavana
vuorovaikutuksena

Saku Romu
Pro gradu -tutkielma
Sosiologia
Kevät 2014

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Työn nimi: Kaivostoiminnan yhteiskunta – Talvivaaran vuosikertomukset
yhteiskunnallistavana vuorovaikutuksena
Tekijä: Saku Romu
Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiologia
Työn laji: Pro gradu -työ_X_Sivulaudaturtyö__Lisensiaatintyö__
Sivumäärä: 85, 1 liitesivu
Vuosi: kevät 2014

Tiivistelmä:

Tämän tutkielman tarkoituksena on tarkastella kaivostoiminnan yhteiskunnallista legitimizeettiä. Tutkielman empiirisenä kohteena ovat yhteiskuntavastuun raportit, joiden kautta yritykset viestivät sidosryhmilleen toiminnastaan, pyrkien varmistamaan toimintansa hyväksyttävyyden. Aineistonani ovat Talvivaara Oyj:n vuosikertomukset vuosilta 2011 ja 2012. Valitsin tarkasteluni kohteeksi Talvivaaran, koska se on ollut viime vuosina esillä julkisessa keskustelussa kaivoksella sattuneiden onnettomuuksien ja sen toiminnassa esiintyneiden ongelmien vuoksi.

Yritysten legitimizeettiä on perinteisesti tarkasteltu kahdesta eri näkökulmasta, painottaen joko legitimizeetin empiiristä tai normatiivista ulottuvuutta. Tämän tarkastelunäkökulmien välisen rajan ylittämiseksi on tarpeen ymmärtää legitimizeetti molemmat ulottuvuudet sisältäväksi käsitteeksi. Tutkielman teoria nojaakin käsitykseen yhteiskunnallisesta legitimizeetistä, joka perustuu Simmelin ajatteluun yhteiskunnallistumisesta aukottomana vuorovaikutuksena.

Tutkielman aineistona olevat vuosikertomukset ovat interaktiovälineitä, voidaan kautta vuorovaikutus toteutuu. Vuosikertomukset eivät ole vain tiedon välityksen välineitä, vaan ne kutsuvat lukijansa mukaan määrittelemään yhteiskuntaa. Tässä vuorovaikutuksessa toimijoiden erityiset ja yleiset intressit kohtaavat, mahdollistaen yhteiskunnallisen legitimizeetin.

Aineiston analyysi on tehty hyödyntäen sisällönanalyysin metodia. Analyysin ensimmäisessä vaiheessa on luokiteltu ja ryhmitelty aineistossa esiintyviä toimijoita niiden toimialan ja toimialasektorin sekä yhtymälajin perusteella. Analyysin toisessa vaiheessa analysoidaan toimijoiden toimintaa raporteissa. Näiden kahden analyysin perusteella saadaan muodostettua kuva siitä yhteiskunnasta, joka Talvivaaran vuosikertomuksissa syntyy.

Avainsanat: legitimizeetti, yhteiskuntavastuu, kaivostoiminta, yhteiskuntasuhteet, jälkiteollinen yhteiskunta

Muita tietoja:

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi_X_
Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa
käytettäväksi_X_
(vain Lappia koskevat)

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	4
2	KAIVOSTOIMINNAN YHTEISKUNTAVASTUU.....	9
	2.1 Kaivostoiminta.....	9
	2.2 Yhteiskuntavastuu osana kaivostoimintaa.....	11
3	LEGITIMITAATIOTEORIAM.....	16
	3.1 Poliittinen legitimizeetti.....	16
	3.2 Organisaation legitimizeetti.....	18
	3.3 Legitimizeettikriteerien muutos.....	21
4	SIMMEL JA VUOROVAIKUTUKSEN YHTEISKUNTA.....	32
	4.1 Yhteiskunnallistumisen mahdollisuus.....	32
	4.2 Yhteiskunta yhteiskuntavastuun raportissa.....	38
5	TUTKIMUSAINEISTO JA -METODI.....	42
	5.1 Raportit ja vuosikertomukset.....	42
	5.2 Tutkimusmetodi.....	47
6	YHTEISKUNTA RAPORTEISSA.....	53
	6.1 Toimijat.....	54
	6.2 Toiminta ja päämäärät.....	57
	6.2.1 Kannattavuus ja tuotanto.....	58
	6.2.2 Kestävä kehitys ja ympäristön suojele.....	63
	6.2.3 Turvallisuus ja riskit.....	69
7	POHDINTAA.....	71
8	LOPUKSI.....	75
	LÄHTEET.....	78
	LIITTEET.....	86

1 JOHDANTO

Kaivostoiminta vaikuttaa ympäristöön missä se tapahtuu. Sen vaikutukset luonnonympäristöön voivat olla vakavia ja pitkäkestoisia sekä laajalle alueelle leviäviä. Vaikutukset vesistöihin ovat olleet viime aikoina esillä Suomen mediassa, kun Talvivaaran kaivoksen käsittelemiä vesiä on päässyt leviämään ja vesien juoksutuksia on myös tarkoituksellisesti jouduttu lisäämään kaivosaluetta ympäröiviin vesistöihin. Vesien juoksutus, maansiirto ja muu kaivoksilla toteutettava toiminta vaikuttavat pitkäaikaisesti luonnonympäristöön niin maisemallisesti kuin luonnon eliöihin. Vaikutukset ympäristöön heijastuvat myös ihmisten elämään muodostaen kaivostoiminnasta yhteiskunnallisen kysymyksen.

Vaikka kaivostoiminta on Suomessa tarkasti valvottua ja säädettyä, on ongelmia esiintynyt. Talvivaaran kaivoksella esiintyneiden lukuisten ongelmien pohjalta on viime vuosina syntynyt yhteiskunnallista keskustelua kaivostoiminnasta. Myös uusien kaivosesiintymien tutkiminen ja uusien kaivosten mahdollinen avaaminen ovat synnyttäneet keskustelua kaivostoiminnan mahdollisista vaikutuksista ja hyväksyttävyydestä. Keskustelussa ovat vastakkain olleet taloudellisia hyötyjä, kuten työllisyyttä ja taloudellista hyvinvointia korostava näkökulma, sekä ympäristövaikutuksista huolestuneiden näkökulma.

Yritysten aseman muuttuessa 2000-luvulla, ei niiden hyvyttä arvioida pelkästään taloudellisen tuoton perusteella, myös yritysten suhde ympäristöön ja yhteiskuntaan ovat nousseet kiinnostuksen kohteiksi (Malmelin 2011,10). Kasvanut kiinnostus yritysten toimintaa kohtaan on pakottanut myös kaivosyhtiöt huomioimaan toimintansa vaikutuksia ympäristöön sekä yhteiskuntaan ja reagoimaan niihin yhteiskunnallisiin kysymyksiin, joita niiden toiminta nostaa esiin. Globalisaatio on muuttanut yritysten asemaa, jotka toimivat ennen valtioiden sisäisillä markkinoilla. Kansallisvaltion kontekstissa toimivat yritykset ovat nyt ennemminkin globaaleilla markkinoilla toimivia organisaatioita. Globalisaatio on siis vaikuttanut merkittävästi siihen kontekstiin,

jossa yhteiskuntavastuullisesti toimivat yritykset operoivat. Tämä näkyy yhtiöiden toiminnassa ja käytännöissä esimerkiksi vastuuraporteissa ja yhteiskuntavastuupolitiikassa, jota kaivosalan toimijat tuovat puheessaan esiin. Kaivosteollisuuden ollessa kansainvälistä ja sidoksissa maailmanmarkkinoihin, on eri viiteryhmien mielipiteillä entistä suurempi merkitys yritysten liiketoiminnalle. Globaalin tiedonvälityksen myötä voivat yrityksen toiminnasta aiheutuvat negatiiviset seuraukset vaikuttaa sijoituspäätöksiin, lupa-asioihin sekä maineeseen ja sitä kautta yrityksen toimintaedellytyksiin. Paikalliset ja kansainväliset kansalaisjärjestöt, paikalliset ympäristövaikutukset, kansainväliset rahoitusorganisaatiot sekä pyrkimys päästä myös tulevaisuudessa operoimaan uusille alueille, ovatkin olleet pakottamassa kaivosyhtiöitä muuttamaan toimintaansa. (Jenkins 2004.) Yhtiöiden näkökulmasta tämä on tarkoittanut pyrkimystä tiedottamaan toiminnastaan viiteryhmilleen ja muuttamaan yhteiskuntavastuun käytäntöjään kohti vuorovaikutuksellisimpia keinoja.

Yhtiöiden yhteiskuntavastuun raportointi on merkittävä käytäntö, jolla kaivosyhtiöt voivat viestiä viiteryhmilleen ja näin saavuttaa luottamusta toiminnalleen (Hutchins ym., 2007). Raporttien puhe sisältää ne arvot ja normit, joiden mukaan yhtiöt toimivat. Lisäksi ne sisältävät määritelmiä niin itse yhtiöistä kuin niiden sidosryhmistä, rakentaen osapuolten välisiä suhteita. Raporttien kautta yhtiöt pyrkivät luomaan itsestään haluamaansa kuvaa ja oikeuttamaan toimintansa viiteryhmiensä silmissä. Ilman viiteryhmien hyväksyntää yhtiöiden voi olla mahdotonta saavuttaa sosiaalista toimilupaa, jonka seurauksena kaivostoiminta voi kohdata suurta vastustusta, joka voi johtaa jopa toiminnan lopettamiseen.

Yhteiskunnallinen keskustelu kaivostoiminnasta sisältää määrittelyjä siitä, mitä kaivosyhtiöiden tulisi ottaa huomioon toiminnassaan, jotta niiden toiminta voitaisiin nähdä yhteiskunnallisesti hyväksyttävänä (Rytteri 2012, 55). Ympäristöongelmat ja erilaiset luonnon käytön muodot luovat uusia legitiimisyyskohteita, joiden oikeuttaminen yleisölle on entistä haastavampaa.

Syynä tähän ovat luonnon käytön paikalliset olosuhteet, jotka ovat aina erilaisia ja uniikkeja. Toisaalta ympäristöasioiden hallinta globaalilla tasolla on haastavampaa kuin kansallisen tason hallinta. (Kyllönen 2010, 32–33.) Tämän tutkielman on tarkoitus osallistua keskusteluun yhteiskunnallisesta legitimitetistä tutkimalla kaivosyhtiöiden julkaisemia yhteiskuntavastuun raportteja, joiden avulla yhtiöt tuovat esiin vastuullisuuttaan pyrkien näin saamaan toiminnalleen hyväksynnän.

Yritysten yhteiskuntavastuun viestinnässä ovat moraalisuuden ja vastuullisuuden merkitykset korostuneet, yritysten pyrkiessä luomaan vuorovaikutuksessa lukuisten viiteryhmiensä kanssa mielikuvaa itsestään hyvänä kansalaisena. Yritysten yhteiskuntavastuun tutkimuksessa (Palazzo & Scherer 2006; Scherer & Palazzo 2007; Castello & Lozanó 2011) onkin tulkittu yritysten yhteiskuntavastuun kehittyvän demokraattiseksi yhteiskuntavastuuksi, jossa yritys nähdään poliittisena ja taloudellisena toimijana.

Soveltamalla Georg Simmelin teoriaa yhteiskunnasta, voidaan legitimitettiin tarkastella yhteiskunnallisena ilmiönä, jossa sekä legitimitetin normatiiviset että empiiriset ulottuvuudet on otettu huomioon. Suomessakin on 2000-luvulla tehty paljon tutkimusta yritysten legitimitetistä ja yhteiskuntavastuusta (mm. Vaara ym. 2006; Laine 2009; Siltaoja 2010; Malmelin 2011) mutta vähemmän kaivosyhtiöiden yhteiskuntavastuusta ja hyväksyttävyydestä (mm. Sairinen 2011; Rytteri 2012; Tuusjärvi 2013). Yritysten (organisaatioiden) legitimitettiin tutkittaessa on yritysten suhdetta yhteiskuntaan tarkasteltu yritysten näkökulmasta. Tällöin on tutkittu yritysten legitimitettiin yritysten sisältä käsin, eli miten yritykset toimivat tai niiden tulisi toimia, jotta niiden toiminta olisi hyväksyttävää. Samalla näkökulma on ollut toiminnan päämääriä korostava. Legitimitettiin on tällöin tutkittu osana yhteiskuntaa, ilmiönä yhteiskunnassa. Legitimaatio on kuitenkin yhteiskunnallinen prosessi, jota tulisi tarkastella yritysten yhteiskunnasta tuottaman käsityksen kautta (Malmelin 2012, 200). Toisaalta yritysten legitimitetin empiirinen tutkimus, on usein sivuuttanut normatiiviset kriteerit, joilla yrityksen toiminnan eettisyyttä on arvioitava, jolloin

yri­tysten legitimiteetin taustaoletukset ovat jääneet epäselviksi (Kyllönen 2010, 24–25). Yri­tysten rooli yhteiskunnassa ja mahdollisena vallankäyttäjänä on kuitenkin tutkimuksen kannalta ongelmallinen, jos legitimiteetin normatiiviset elementit sivuutetaan tutkimuksessa. Simmelin teoria tarjoaakin uuden näkökulman yri­tysten legitimiteetin ja yhteiskuntavastuun tutkimuksen kentällä. Simmelin teorian pohjalta voidaan legitimiteettiä käsittää sekä ne yksityiset että yleiset edut, jotka nousevat esiin yhteiskunnallisten asioiden käsittelyssä, sisältäväksi käsitteeksi. Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kentällä laajemminkin, voi Simmelin teorian soveltaminen olla hyödyllistä. Tämä siksi, että tarkasteltaessa ympäristöongelmia ne ovat aina yhteiskunnallisia, ja ne muodostuvat vuorovaikutuksen muodostamassa yhteiskunnassa (Toikka 2009, 316). Tällöin voidaan erityisiä vuorovaikutuksia tutkimalla tuottaa yhteiskuntatieteellisesti mielekästä tietoa yri­tysten ja yhteiskunnan suhteesta.

Tutkiakseni minkälainen yhteiskunta kaivostoiminnan yhteiskuntavastuussa syntyy, sovellan tässä tutkielmassa Simmelin ajatusta, jonka mukaan sosiologia tutkii sosiaalista toimintaa, jossa yhteiskunta syntyy. Yhteiskunta on sen vuorovaikutuksen tulos, jota voidaan tutkia esimerkiksi interaktiivälineiden kautta, joita tässä tutkimuksessa ovat yhteiskuntavastuun raportit. Tässä tapauksessa ilmiönä on yri­tysten yhteiskuntavastuun viestintä, jonka kautta yhtiöt pyrkivät oikeuttamaan toimintaansa. Tutkimuksen tarkoituksena on tutkia yhteiskuntavastuuta sosiaalisena toimintana, yhteiskunnallistavana toimintana. Tutkimalla kaivosyhtiöiden yhteiskuntavastuun raportteja on tavoitteena selvittää, minkälainen yhteiskunta kaivostoiminnan yhteiskuntavastuun raportoinnissa tuotetaan. Tätä varten sovellan Simmelin teoriaa yhteiskunnasta ja teorian jatkokehittelyn pohjalta tehtyä tutkimusta, muotoillakseni yhteiskunnallisen legitimiteetin käsitteen, jossa sekä erityiset intressit ja yleiset intressit kohtaavat avoimen interaktion piirissä.

Tutkielman seuraavassa luvussa luon lyhyen katsauksen kaivostoimintaan Suomessa sekä kaivostoiminnan yhteiskuntavastuuseen. Luvussa 3 käsittelen yhteiskuntavastuun määrittelyä ja legitimaatioteoriaa sekä käsittelen

yhteiskunnallisen kestävyuden ideologioita, joiden kautta erittelen myös modernin yhteiskunnan muutosta ja sen vaikutusta yritysten yhteiskuntavastuuseen. Tämän jälkeen, luvussa 4, käsittelen Georg Simmelin teoriaa yhteiskunnasta sekä differentiaatiosta, joka mahdollistaa itse yhteiskunnallistumisen. Luvussa 5 käsittelen lyhyesti tutkimuksen aineistoa eli kaivosyhtiön yhteiskuntavastuun raportteja sekä aineiston analyysimenetelmää. Varsinaista analyysia ja sen tuloksia erittelen tämän jälkeen luvussa 6, joista pohdintojen kautta päätän tutkielman johtopäätöksiin sekä esille nousseiden kysymysten esittämiseen jatkotutkimusta varten (luvut 7 ja 8).

2 KAIVOSTOIMINNAN YHTEISKUNTAVASTUU

2.1 Kaivostoiminta

Mineraaliperäisten materiaalien käyttö on nykyisissä yhteiskunnissa vallitsevan elämäntavan kannalta välttämätöntä. Mineraalien hyödyntäminen näkyy yhteiskunnassa myös tuotannollisena toimintana, joka työllistää ja luo taloudellista hyvinvointia. Erilaisten malmien tarve on kannustanut etsimään uusia alueita, joille voisi perustaa kaivoksen. Toisaalta uudet tekniikat mahdollistavat malmien hyödyntämisen alueilla, joissa se aikaisemmin katsottiin kannattamattomaksi. Tämä on myös lisännyt kansainvälisten kaivosyhtiöiden kiinnostusta Suomen mineraaliesiintymiä kohtaan.

Suomessa toimi vuonna 2012 12 metallimalmikaivosta, mukaan luettuna Kevitsan kaivos Sodankylässä. Lisäksi valmisteilla on 10–15 merkittävää kaivoshanketta, joista osa on toimivien kaivosten laajennushankkeita. (Uusisuo, 2012.) Kaikki Suomessa tällä hetkellä toimivat kaivosyhtiöt ovat Talvivaara Oyj:tä ja Outokumpu Oyj:tä lukuun ottamatta ulkomaalaisten kaivosyhtiöiden tytäryhtiöitä. Synä kansainvälisten kaivosyhtiöiden investointeihin Suomessa voidaan pitää työvoiman saatavuutta koulutuksen ansiosta, infrastruktuuria joka mahdollistaa malmien kuljetuksen sekä kaivosalan historian, joka on kerryttänyt tietotaitoa ja tutkimustuloksia malmien etsinnästä. Lisäksi Suomen lainsäädäntö takaa turvallisen ja vakaan toimintaympäristön kaivosyhtiöille. (Rissanen 2011, 23.)

Suomen teollisuudelle ja taloudelle kaivostoiminta on ollut tärkeä tuotannon ala. Kaivostoiminta on yksi tekijä, joka on ollut merkittävästi kehittämässä Suomen teollisuutta. (Suomen mineraalistrategia, 3.) Myös tulevaisuudessa kaivosalalta odotetaan merkittävää työllistävää vaikutusta sekä kasvavia ulkomaalaisia sijoituksia Suomen kaivosteollisuuteen. Kaivosteollisuuden ollessa kansainvälistä liiketoimintaa, on se myös aina tiettyyn paikkaan sidottua

toimintaa. Kaivostoiminta on sidottua sinne, missä on tarpeeksi kannattavaa louhia ja missä on mahdollista järjestää kaikki kaivostoiminnan edellyttämä infrastruktuuri, työvoima ja kuljetusyhteydet. (Sairinen 2011, 140.) Kaivosteollisuus ei ole riippuvainen halvasta työvoimasta, vaan itse kaivannaistuotteiden riittävästä määrästä tietyllä alueella, jotta toiminta olisi taloudellisesti kannattavaa.

Kaivostoiminnan vaikutukset ympäristöön ja yhteiskuntaan ovat sekä myönteisiä että kielteisiä. Kielteiset vaikutukset voivat näkyä etenkin paikallisella tasolla kiistoina maankäytöstä ja mahdollisina ympäristöhaittoina, jotka vaikuttavat paikallisten ihmisten ja yhteisöjen elämään. (em., 140.) Maankäyttöön liittyviä ongelmia ovat esimerkiksi kiistat siitä, miten kaivoselinkeino vaikuttaa muihin samalla alueella toimiviin elinkeinoihin kuten matkailuun ja poronhoitoon. Myös luonnonsuojelu kilpailee osaltaan samoista alueista, joissa kaivosyhtiöt haluaisivat toimia. (Suomen mineraalistrategia, 14.) Kaivostoiminnasta aiheutuvat vaikutukset koskevat eri toimijoita. Taloudelliset vaikutukset voivat olla myönteisiä voittojen muodossa yrityksille ja työllistymisen vaikutuksina paikallisessa yhteisössä. Clarkin mukaan kaivosten aiheuttamien vaikutusten suuruus on suhteessa kyseessä olevan kaivosprojektin kokoon ja paikallisiin olosuhteisiin (Yakovleva 2008, 48). Kaivostoiminnalla on aina ympäristövaikutuksia, jotka vaihtelevat kaivoksen elinkaaren mukaan. Suurimmat vaikutukset ovat itse kaivoksen tuotannon aiheuttamat maansiirrot sekä kemikaalien käyttö, jolla on vaikutuksia sekä maaperään että vesistöihin. (Rissanen 2011.) Kaivoksien pääasiassa tuottamat jätteet ovat poistomaa, sivukivi, rikastehiekka sekä kaivosvesi. Osa maa-aineksesta voidaan käyttää uudelleen esimerkiksi rakentamisessa, kun taas käyttämätön osa varastoidaan kaivosalueelle aina jälkihoitoon asti, jolloin ainesta käytetään maisemointiin. Kaivosvesi, joka on louhoksiin kulkeutunutta pohjavettä ja jota käytetään malmien rikastuksessa, sisältää paljon raskasmetalleja. Vesistöjen välityksellä kaivoksien tuottamat jätteet voivatkin vaikuttaa ympäristöön laajalla alueella. Näin ollen kaivosvesi pyritään neutraloimaan keräämällä se saostusaltaisiin ja prosessoimalla ennen takaisinlaskua vesistöön. (em., 41.) Kaivoksien

toiminnasta mahdollisesti aiheutuvat vahingot ympäristölle ja muille toimijoille nousevatkin esiin arvioitaessa kaivostoimintaa osana yhteiskuntaa. Tuotannosta aiheutuvien jätemäärien ollessa suuria, tulisikin kaivosyhtiöiden ottaa suunnitelmissaan huomioon jätteiden käsittely ja säilytys pitkällä aikavälillä. Kaivoksen varsinaisen tuotannon loputtua tehtävä jälkihoito tulisi myös nähdä tärkeänä osana kaivoksen elinkaarta. (MMSD 2002.)

Yhteiskuntavastuu on tullut erityisesti kaivosteollisuudelle tärkeäksi, johtuen yleisestä mielipiteestä ja kaivosteollisuuden huonosta maineesta (Hutchins ym., 2007). Yhteiskuntavastuun ja kestävä kehityksen näkökulmat tulivat mukaan keskusteluun kaivosteollisuudesta 1990-luvulla, kun kaivosyhtiöiden toiminnan nähtiin eroavan suuresti niistä sosiaalisista odotuksista, joita sille asetettiin (Pöllänen 2010, 34). Tämä ei tietenkään tarkoita, että kaivostoiminta olisi ennen 1990-lukua ollut täysin vastuutonta suhteessa ympäristöön ja yhteiskuntaan. Kaivosyhtiöiden on kuitenkin täytynyt pyrkiä vastaamaan sille asetettuihin odotuksiin ja näin pyrkiä saavuttamaan ja säilyttämään oikeutus toiminnalleen.

2.2 Yhteiskuntavastuu osana kaivostoimintaa

Yritysten yhteiskuntavastuu on 1900-luvun alun Yhdysvalloissa alkunsa saanut ajatus yritysten vapaaehtoisesta yhteiskunnallisesta toiminnasta, ja on siitä lähtien ollut keskeisessä asemassa puhuttaessa yritysten liiketoiminnan ja yhteiskunnan välisestä suhteesta (Siltaoja 2010; Malmelin 2011). Yhteiskuntavastuun käsitteen muodostumiseen ovat vaikuttaneet eri aikoina yritysten kohtaamat erilaiset haasteet ja kriittiset mielipiteet yritysten toimintaa kohtaan. Viime vuosisadan alussa yritysten yhteiskuntavastuu käsitti sosiaalisen ja taloudellisen vastuun teemat, kun taas viimeisten vuosikymmenten aikana ympäristövastuu on ollut enemmän esillä puhuttaessa yritysten vastuusta. Juntunen huomauttaakin, ettei yhteiskuntavastuulla ole yleisesti hyväksyttyä määritelmää, mutta sillä on esimerkiksi Euroopan

komission antama määritelmä, jonka mukaan ympäristön sekä yhteiskunnan näkökulmat tulisi ottaa huomioon vastuullisessa liiketoiminnassa (Sairinen 2011, 141). Siltaojan (2010) mukaan yritysten yhteiskuntavastuun käsitettä voidaan pitää yläkäsitteenä, jonka alle sijoittuvat esim. kestävän kehityksen; sosiaalisen kestävyuden ja yrityskansalaisuuden käsitteet. Kestävän kehitykseen pohjautuva ajatus toiminnasta, jossa otetaan tulevien sukupolvien tarpeet huomioon sovittamalla taloudellinen toiminta ekologisesti ja sosiaalisesti kestäväälle tasolle, onkin keskeinen yritysten yhteiskuntavastuussa (Joutsenvirta ym. 2011, 13).

Yritysten yhteiskuntavastuulla on myös Suomessa pitkä historia. Yritysvastuusta alettiin puhua vasta 1990-luvulla, mutta jo teollistumisen alkuvaiheessa Suomessa yhteiskuntavastuuta harjoittivat ruukit, jotka huolehtivat työyhteisön hyvinvoinnista sekä myöhemmin valtion omistamat yhtiöt, jotka loivat sosiaalista hyvinvointia järjestäen esimerkiksi koulutusta ja terveydenhoitoa työntekijöilleen. (Malmelin 2011, 27.) Suomessa kaivosteollisuuden yhteiskuntavastuun kehitys on ollut sidoksissa kansalliseen ajatukseen yritysten roolista yhteiskunnassa. Kaivosalalla Outokumpu Oy:n merkitys yhteiskuntavastuun kehityksessä on ollut keskeinen ja sen vaiheet ovat seuranneet yhteiskuntavastuun yleistä kehitystä Suomessa. Muiden valtion omistamien yhtiöiden tavoin Outokumpu oli osa valtion harjoittamaa teollisuus- ja aluepolitiikkaa. (Rytteri 2012, 58.) Sotien jälkeen työnantajien sosiaalitoiminnan tullessa lakisääteiseksi, ei yritysten enää tarvinnut tarjota koulutus- ja sosiaalipalveluja työntekijöilleen, vaan tehtävät siirtyivät kunnille ja valtiolle. 1970-luvulla alkanut tulopolitiikka siirsi lisää sosiaalista vastuuta yrityksiltä yhteiskunnalle ja yritysten yhteiskuntavastuu nousi esiin keskustelussa työnantajan vastuusta työllistämisestä ja irtisanomisista. (Malmelin 2012.) 1970-luvulla Outokummun kaivostoiminta Suomessa alkoi supistua, samalla kun kaivostoiminta alkoi siirtyä länsimaista kehitysmaihin, joissa kaivostoiminta oli yhtiölle taloudellisesti tuottoisampaa. 1980-luvulle tultaessa valtion omistamien yhtiöiden aseman muuttuessa poliittisesta ohjauksesta kohti markkinaohjausta, ei valtion omistamilla yhtiöillä enää ollut

entisen kaltaista yhteiskuntavastuuta vaan tärkeimmäksi tavoitteeksi asettui yhtiöiden taloudellinen kannattavuus.

Kaivostoiminnan ympäristövaikutukset eivät olleet herättäneet keskustelua Suomessa ennen 1980-lukua, vaan ne nähtiin välttämättömänä sivuvaikutuksena joka tuli maksaa kehityksen mukana (Rytteri 2012, 59). Ajatus saastumisesta ja ympäristöhaitoista muistutti siis läheisesti paperiteollisuuden aiheuttamien haittojen tulkintaa ”rahan hajusta” ja kehityksen hinnasta, joka oli valitettavasti maksettava yhteisen hyvinvoinnin luomiseksi. 1990-luvulle tultaessa yritysten ympäristövastuu oli kuitenkin Suomessa jo yleinen ajatus ja yritykset alkoivat myös julkaista vastuuraportteja osana vuosikertomuksiaan (Malmelin 2012, 28).

1990-luvulla alkoi myös laaja keskustelu kaivostoiminnan yhteiskuntavastuusta. Kaivosalan huono maine sekä kansalaisjärjestöjen ja paikallisten yhteisöjen kritiikki kaivostoimintaa ja siitä aiheutuvia haittoja kohtaan ovat tekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet kaivosalan yhteiskuntavastuun kehittymiseen. Myös kansainväliset rahoittajat ovat edellyttäneet riskitöntä sekä vastuullista liiketoimintaa rahoittamiltaan yhtiöiltä. Kaivosalan toimijat ovat olleet aktiivisesti kehittämässä yhteiskuntavastuullisia toimintatapoja, joiden kautta toiminta saisi paikallisten yhteisöjen, kansalaisjärjestöjen ja rahoittajien hyväksynnän sekä paremman maineen, jolloin nykyisen toiminnan jatkaminen sekä tulevaisuudessa uusien projektien aloittaminen on mahdollista. (Jenkins 2004; Jenkins & Yakovleva 2006; Sairinen 2011.)

Kaivosyhtiöiden yhteiskuntavastuupolitiikka ja yhteiskuntavastuun raportit ovat kehittyneet viimeisten 20 vuoden aikana vastaamaan niihin haasteisiin, joita rahoittajat, kansalaisjärjestöt ja paikalliset yhteisöt ovat kaivosteollisuudelle esittäneet. Kaivostoiminnan hyväksyttävyyttä määrittelevien tahojen määrän lisääntyessä ovat kansainväliset kaivosyhtiöt pyrkineet luomaan standardeja, joiden avulla ne voivat edistää yhteiskunnallista hyväksyttävyyttään. Suuret kaivosyhtiöt loivat tätä tarkoitusta varten GMI:n (Global Mining Initiative), jonka

tehtävänä oli tarkastella kaivosalan yhteiskuntavastuuta konkreettisten toimien tasolla. GMI:n projekti *The Mining Minerals and Sustainable Development* (MMSD) käsitteli kaivostoiminnan hyväksyttävyyttä edistäviä toimia, järjesti konferensseja ja tuotti raportteja kaivosalan toimijoille, näistä tunnetuin on 2002 julkaistu loppuraportti *Breaking New Ground* (IIED). GMI:n toimesta perustettiin myös *International Council of Mining and Metals* (ICMM), johon kuuluu lukuisia kansainvälisiä kaivosalan suuryrityksiä sekä useita pienempiä yrityksiä. Kyseinen organisaatio on pyrkinyt edistämään kestävän kehityksen periaatteita ja näin edistämään alan hyväksyntää viiteryhmiä sekä yhteiskunnan näkökulmasta.

Yhteiskuntavastuu on kaivosyhtiöiden toiminnan kannalta keskeinen käsite. Eri sidosryhmien vaatimuksien tunnistaminen ja huomioiminen, sekä sidosryhmien kanssa kommunikointi ovat yritysten yhteiskuntavastuun myötä tulleet tärkeäksi osaksi kaivosyhtiöiden liiketoimintaa. Yhteiskuntavastuun myötä yhtiöillä on ollut kasvava tarve tuottaa toiminnastaan raportteja sidosryhmille, julkaisten tietoa toimintansa ympäristö- ja sosiaalisista vaikutuksista. Toisaalta yhtiöt ovat myös voineet kertoa tavoitteistaan ja strategioistaan raportoimalla ja olemalla vuorovaikutuksessa sidosryhmien kanssa, ja näin luoda sekä ylläpitää suhteita yhteisöihin, rahoittajiin sekä muihin toiminnan hyväksynnän kannalta tärkeisiin sidosryhmiin. (Jenkins 2004; Jenkins & Yakovleva 2006; Sairinen 2011.)

Kuten edellä mainittua, Suomessakin oli jo 1990-luvulla omaksuttu yritysten yhteiskuntavastuun sisältöjä yritystoimintaan ja yhteiskunnalliseen keskusteluun. Juholinin mukaan yritysten vastuullisuutta on pyritty aktiivisesti edistämään suomalaisessa yritystoiminnassa, toisaalta yritys vastuun määrittely on tapahtunut paljolti suurimmissa yrityksissä. (Malmelin 2011, 29.) Suomalaisen kaivosyhtiöiden vastuuraportointi on kuitenkin vielä 2010 ollut huomattavasti suppeampaa verrattuna ulkomaisiin yhtiöihin. Raportoinnin niukkuus kertoo siitä tilanteesta, jossa kaivosyhtiöt ovat Suomessa toimineet. Yhtiöillä ei ole ollut tarvetta osoittaa toimintansa vastuullisuutta sitä vaativille viiteryhmiä, vaan yleisesti on vallinnut kaivostoiminnan kannalta myönteinen

mielipide jossa hyödyt ovat korostuneet haittojen jäädessä marginaaliin ja keskustelun ulkopuolelle. Myös uusien kaivosyhtiöiden toiminnan oikeutusta on perusteltu samalla työllisyyttä korostavalla näkemyksellä, jota korostettiin valtionyhtiöiden toiminnassa ennen 1980-lukua. Myös kaivosalan pieni koko Suomessa sekä kaivostoiminnan jatkuminen vanhoilla alueilla, joilla siihen on jo totuttu, selittävät kaivosyhtiöille kohdistuvien vaatimusten puuttumista vielä 2000-luvulla. (Rytteri 2012, 65.) Sekä kaivosyhtiöiden toiminnasta aiheutuneet haitat että yleinen keskustelu yritysten yhteiskuntavastuusta ovat kuitenkin muuttaneet tilannetta myös Suomessa. Kaivosyhtiöiden toimintaan kohdistuu entistä enemmän huomiota ja niiden toiminta on kohdannut kritiikkiä, joka ei ole peittynyt mahdollisten hyötynäkökohtien osoittamisen alle. Kaivosyhtiöt ovat myös vastanneet kohtaamaansa kritiikkiin ja pyrkineet avoimeen tiedotukseen toiminnastaan sekä panostaneet yhteiskuntavastuun raportointiin.

3 LEGITIMITAATIOTEORIAT

Legitimiteetillä eli hyväksyttävyydellä tarkoitetaan tavallisesti asioiden tai toiminnan sallimista. Tällöin toiminta ja toiminnasta aiheutuvat seuraukset nähdään yhteiskunnallisesta näkökulmasta hyväksyttävinä ilman (laajaa) kritiikkiä. Legitimiteetillä voidaan tarkoittaa myös hyväksytyä poliittista järjestelmää tai laillista, lain mukaista toimintaa. Legitimiteetti ei siis ole yksiselitteinen käsite, joten on aina oleellista selvittää mitä legitimiteetistä puhuttaessa eri tilanteissa tarkoitetaan.

3.1 Poliittinen legitimiteetti

Legitimiteetillä on sekä empiirinen että normatiivinen ulottuvuutensa. Empiirisen tutkimuksen kannalta tämä tarkoittaa, että tutkimuksessa on otettava huomioon myös tutkittavan asian legitimiisyyttä määrittävät ehdot. Legitimiteetti on myös aina suhdekäsite. Suhde käsittää sekä legitimiisyyden kohteen (esim. yrityksen toiminta, luonnonvarojen käyttö), joka vaatii hyväksyntää että legitimiisyyden syyntä (esim. kansalaiset, yritysten viiteryhvät), jolta hyväksyntä saadaan. Kriteerit, joiden perusteella legitimiisyyttä tarkastellaan, riippuvat juuri legitimiisyyden syyntä ja niiden ominaisuuksista. (Kyllönen 2010.) Legitiimi vallankäyttö edellyttää, että vallan kohteena olevat ovat antaneet vallankäytölle hyväksyntänsä. Tällöin vallankäyttäjän on osoitettava, että se pystyy turvaamaan vallan käytön kohteiden oikeudet sekä valvomaan asettamia sääntöjä. Lisäksi sen tulee osoittaa, ettei valtaa ole saatu väärin. (Buchanan 2002.) Tämä ajattelumalli on jo klassisten yhteiskuntasopimusteoreetikkojen (Hobbes, Locke ja Rousseau) esittämä ehto legitimiistä hallinnasta. Klassisten sopimusteorioiden sisältämä ajatus hallitusvallan oikeudesta rajoittaa kansalaisten vapautta ja käyttää tarvittaessa pakkokeinoja, perustuu kansalaisten tietoiseen suostumukseen luovuttaa määräysvaltaansa. Yritystoiminnassa, jossa pakkokeinojen käyttö ei ole hyväksyttyä, ovat legitimiteettiä koskevat kriteerit siten erilaisia. Yritystoiminnan

katsotaan myös rajoittavan alaistensa määräysvaltaa, jolloin sen tulee myös olla hyväksyttyä legitimiisyyssyleisön kannalta. (Kyllönen 2010.) Yritystoiminnan, kuten vallankäytön, legitimiisyysskriteerit vaihtelevat myös sen mukaan, mikä on kulloinkin legitimiisyyssyleisö.

Legitimiteetin yhteiskunnallinen tutkimus on sidoksissa empiirisen yhteiskuntatieteen kehitykseen. Max Weberin ajatus legitimiteetistä sosiaalisena ilmiönä eroaa filosofisesta ja juridisesta legitimiteetistä, luoden perustan legitimiteetin empiiriselle yhteiskuntatieteelliselle tutkimukselle, jossa keskitytään tarkastelemaan toimijoiden, kuten yritysten, hyväksyntää. Tämä Weberin näkemys vallankäytön legitimiteetistä sitoo legitimiteetin toimijaan, vallan käyttäjään, sivuuttaen valtasuhteiden normatiiviset ehdot. Todellisuudessa empiirisen tutkimuksen on myös otettava huomioon legitimiisyyttä määrittävät taustaehdot. Sekä lakiin että odotuksiin perustuva legitimiteetti pohjautuu joihinkin kriteereihin, joiden pohjalta oikeutusta voidaan arvioida (Malmelin 2012, 46).

Poliittisen tai vallankäytön legitimiteetti sisältää sekä menetelmät, jotka ovat vallankäytön oikeutuksen lähteitä että päämäärät, joiden voidaan itsessään katsoa oikeuttavan vallankäytön. Nämä edellä mainitut normatiiviset elementit muuttuvat ajan kuluessa, muokaten samalla esimerkiksi luonnonkäytön eri muotojen hyväksyttävyyttä. Ympäristön käytön paikallisuus vaatii eri toimijoiden huomioon ottamista, samalla myös paikallisten olosuhteiden ominaispiirteet eroavat muista toimintaympäristöistä. Käytännössä muutokset ovat näkyneet ja näkyvät käsityksinä legitimiisyysskohteista ja -yleisöistä. Tähän liittyy myös määrittelykysymys siitä, mikä on kulloinkin se yleisö, jonka suhteen toimitaan ja miten tapaukseen liittyvä yleisö rajataan. (Kyllönen 2010, 32–42.)

Vallankäytön hyväksyntä perustuu yleensä ajatukseen, että päätökset vallankäytön taustalla ovat oikea tapa tehdä päätöksiä yhteisistä asioista. Legitimiteetti ymmärrettynä vallankäytön oikeutuksena sisältää lisäksi kaksi tärkeää perustaa: hyväksytyjen ja tasapuolisten menetelmien noudattamisen

sekä oikeutetut päämäärät. Tasapuolisten menetelmien noudattaminen mukailee ajatusta yhtäläisen poliittisen autonomian ideasta, jossa kaikilla kansalaisilla on yhtäläinen oikeus ilmaista mielipiteensä heitä koskevassa asiassa. Käytännössä poliittisen autonomian idean toteutumista on kuitenkin arvosteltu siitä, että nykyisen kaltainen edustuksellinen demokratia ei kykene ottamaan tasapuolisesti huomioon kansalaisten intressejä. Toisaalta sitä on arvosteltu korporatiivisuudesta, jossa intressi- ja sidosryhmien näkemykset syrjäyttävät muiden mielipiteet. Yhtenä ratkaisuna tähän on esitetty deliberatiivista demokratiaa, jossa kansalaisten suora osallistuminen päätöksentekoon nähdään ratkaisuna edustuksellisen järjestelmän ongelmiin. Vallankäytön oikeuttavien päämäärien kannalta on esitetty asiantuntijavallan lisäämistä päätöksenteossa. Tällöin voitaisiin saada paremmat edellytykset ratkaista erityistietämystä vaativia kysymyksiä, ja oikeutusta tarkasteltaisiin juuri ongelmanratkaisun eli päämäärien näkökulmasta. (Kyllönen 2010, 42–49.)

3.2 Organisaation legitimitiitti

Legitimitiitin tutkimus on Weberin jälkeen perinteisesti jakautunut tarkastelemaan legitimitiittiä koko yhteiskunnan tasolla, kuten vallankäytön legitimitiittiä, tai organisaation tasolla, jolloin puhutaan organisaation legitimitiitistä (Malmelin 2012, 42). Organisaation legitimitiitti teoria sisältää ajatuksen yritysten (organisaatioiden) asemasta osana yhteiskuntaa, joka tarkoittaa ettei yrityksillä ole itsestään selvää oikeutta resursseihin tai edes olemassa oloon ilman yhteiskunnan hyväksyntää. (Deegan 2002, 292.) Powell ja DiMaggio (1991) ovat todenneet, etteivät monet organisaatioon vaikuttavat tekijät ole teknologisia tai materiaan liittyviä, vaan kulttuurisia normeja, uskomuksia, symboleja ja rituaaleja, jotka muokkaavat yhteisön odotuksia suhteessa organisaatioon. (Deegan, 2007, 129). Legitimitiitti on siis organisaatiolle muiden resurssien ohella välttämätöntä, yhteisöltä saatavaa hyväksyntää johon organisaatio voi toiminnallaan pyrkiä vaikuttamaan. Legitimitiitti on myös aina suhteessa siihen aikaan ja paikkaan, jossa toiminta

tapahuu. Toisin sanoen legitimizeetti on yleistetty olettamus toiminnan toivottavuudesta ja sopivuudesta vallitsevien normien, arvojen, uskomusten ja määrittelyjen puitteissa. (Suchmann 1995.) Organisaatiot voivat täten säilyä niin kauan kuin yhteisö pitää niitä legitimeinä eli antaa hyväksynnän niiden toiminnalle (Deegan 2002, 292). Yhteisön hyväksyntä perustuu ajatukseen sosiaalisesta sopimuksesta, jossa yhteisö tulkitsee organisaation toimivan halutulla tavalla (esimerkiksi saaden organisaation toiminnasta hyötyä itselleen) vastineeksi hyväksynnästä organisaation toiminnalle. Sopimus on teoreettinen konstruktio, jossa sosiaaliset odotukset täydentävät organisaatiolle asetettuja lainmukaisia vaatimuksia, tuoden näin esille laissa määrittelemättömiä tekijöitä, jotka voivat olla organisaation legitimizeetin kannalta olennaisia. (Guthrie & Parker 1989, 344; Deegan 2007, 133–134.) Koska legitimizeetti on sosiaalinen konstruktio, joka ilmentää organisaation, joka pyrkii toimimaan yhteisön odotusten mukaisesti, ja yhteisön toiminnasta tekemän tulkinnan yhteneväisyyttä, on se riippuvainen yhteisön tulkinnasta mutta riippumaton yksittäisistä mielipiteistä. Tämä mahdollistaa organisaatiolle toiminnan, joka poikkeaa yksilöiden arvoista ja normeista legitimizeettiä menettämättä. Toisaalta organisaatio voi tulkita yhteisön odotukset väärin ja täten loukata sosiaalista sopimusta, jolloin organisaation legitimizeetti vaarantuu. (Suchmann 1995, 574; Deegan 2007, 134.)

Organisaation legitimizeetti voidaan jakaa useampaan luokkaan. Yleisesti käytetyssä jaottelussa legitimizeetti on pragmaattista, moraalista tai kognitiivista. (Suchman 1995; Castello & Lozano 2011; Rytteri 2011.) Yhtenä legitimizeetin muotona voidaan myös pitää sosiopoliittista legitimizeettiä. (Boxenbaum 2008; Rao 1994.) Sosiopoliittinen legitimizeetti muodostuessa hallinnon, viranomaisten ja muiden vaikutusvaltaisten organisaatioiden hyväksynnästä organisaatiolle voivat esimerkiksi merkittäviä työllisyysvaikutuksia lupaavat projektit saada hyväksynnän, joka perustuu poliittisiin riippuvuussuhteisiin. Sosiopoliittinen legitimizeetti on tällöin pragmaattisen legitimizeetin mukaista, jossa sidosryhmät tavoittelevat hyötyä organisaation toiminnasta tai organisaation ja viiteryhmän edut ovat samansuuntaisia. Tässä tutkimuksessa käytän kuitenkin Suchmanin

(1995) jaottelua legitimiteetin eri muodoista, jossa pragmaattisen; moraalisen ja kognitiivisen legitimiteetin rinnalla sosiopoliittista legitimiteettiä ei ole erikseen mainittuna vaan se sisältyy muihin legitimiteetin muotoihin.

Pragmaattinen legitimiteetti perustuu siis organisaation sidosryhmien oman edun tavoitteluun kuten taloudelliseen tai muuhun hyötyyn, joka katsotaan olevan suurempi kuin haitta, joka organisaation toiminnan hyväksyntä voi aiheuttaa. (Suchman 1995; Rytteri 2011.) Moraalinen legitimiteetti tai normatiivinen legitimiteetti perustuu nimensä mukaisesti moraaliseen arviointiin. Organisaation toiminta, lopputulokset sekä johto ovat tällöin tarkastelun kohteina ja arvio siitä, onko toiminta eettisesti oikein, on moraalisen legitimiteetin peruste. Tällöin henkilökohtainen edun tavoittelun tilalle asettuu kysymys siitä, ”Onko tämä oikea tapa toimia?”. Kognitiivinen legitimiteetti (Rytteri (2011) käyttää suomennosta todettu hyväksyttävyyys) on toiminnan tulkitsemista väistämättömäksi ja itsestään selväksi, jolloin vaihtoehtoja vallitseville toimintamalleille ei ajatella, vaan nykyinen toiminta ja toimintamallit näyttävät ainoilta oikeilta ja hyväksyttäviltä ratkaisuilta. Myös organisaation ymmärrettävyys ja ennustettavuus ovat tekijöitä, jotka vaikuttavat kognitiiviseen legitimiteettiin. (Suchman 1995; Castello & Lozano 2011; Rytteri 2011.)

Organisaation legitimiteetin tutkimusta on tehty kahden teoriasuuntauksen, strategisen ja institutionaalisen koulukunnan, mukaan. Strateginen suuntaus korostaa organisaation ja sen johdon kykyä saavuttaa legitimiteetti suunnitelmallisella toiminnalla. Organisaatio nähdään tällöin toimijana, joka voi suoraan vaikuttaa toisiin osapuoliin legitimiteetin saavuttamiseksi. Samalla strateginen näkökulma myös korostaa organisaatioiden ja viiteryhmiä välisiä konflikteja sekä korostaa organisaation symbolisen viestinnän merkitystä legitimiteetin saamiseksi ja säilyttämiseksi. Institutionaalisen teoriasuuntauksen mukaan kulttuuri ja yhteiskunta määrittävät organisaation olemassa oloa ja toimintaa, jolloin yrityksen toiminta ei ole ulkoapäin suuntautuvaa manipulointia, vaan yritys nähdään osana jaettua kulttuurista ympäristöä jossa se toimii. (Suchman 1995.)

Strateginen ja institutionaalinen teoria ovat kuitenkin rajoittuneita, koska ne eivät enää vastaa globalisoitunutta ja moniarvoistunutta toimintaympäristöä, jossa yritykset operoivat (Palazzo & Scherer 2006; Castello & Lozanó 2011). Strateginen teoriasuuntaus painottaa pragmaattisen legitimitietin merkitystä, jossa organisaation kyky manipuloida yhteiskuntaa takaa legitimitietin (Suchman 1995). Institutionaalinen näkökulma taas korostaa kognitiivisen legitimitietin merkitystä, joka perustuu ajatukseen yhteiskunnasta jossa arvot ja normit ovat homogeenisiä. Paikallisten viiteryhmiä vaikutus, globalisaatio ja yhteiskunnan moniarvoistuminen ovat kuitenkin johtaneet tilanteeseen jossa yhteiset moraaliset normit eivät enää voi taata kognitiivista legitimitiettiä.

3.3 Legitimitiettikriteerien muutos

Yritykset kohtaavat uusia vaatimuksia sosiaalisesta vastuusta niin ympäristöstä kuin lähiyhteisöistä, samalla kun yrityksiltä odotetaan vastuunottoa myös asioista, jotka eivät ole perinteisesti kuuluneet niiden toimenkuvaan. (Takala 212, 2004.) Edellä kuvattu muutos organisaation legitimitietissä ja kysymykset vallankäytön legitimitiettikriteereistä liittyvät tähän yritysten ja yhteiskunnan välisten suhteiden ja siten yrityksen yhteiskuntavastuun muutokseen. Seuraavaksi käyn läpi niitä yhteiskuntavastuun ideologioita ja niiden teoreettisia perusteluja joiden pohjalta yhtiöt pyrkivät saamaan toiminnalleen legitimitietin ja säilyttämään sen.

Omistajalähtöinen tulkinta yrityksen yhteiskuntavastuusta korostaa yrityksen vastuuta tuottaa voittoa omistajille ja välttää muita yhteiskunnallisia tehtäviä. Ideologia tekee selvän eron yrityksen ja valtion vastuiden välillä, korostaen yrityksen vastuuta toimia lain mukaisesti. Samalla se korostaa valtion roolia lain säätäjänä ja valvojana, jonka tehtävänä on huomioida ja turvata kansalaisten ja yritysten toiminta. Yrityksen vastuu siis typistyy voiton tavoitteluun, mahdollisten eettisten ja yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisun ollessa valtion vastuulla.

Yrityksen toiminnan ”moraalittomuus” on perusteltua, koska yhteiskunta hyötyy yrityksen taloudellisesta menestyksestä, liiketoiminnan näin ollessa hyväksyttävää. (Takala 2004, 222–225; Scherer & Palazzo 2007, 1100.) Tämän puhtaasti taloudelliselle ajattelulle perustuvaa yhteiskuntavastuuta laajemman näkökulman vastuuseen tarjoaa yrityksen ”valistunut itsekkyyss”, jossa yritys toimii laajemman vastuun pohjalta kuin omistajalähtöisessä tulkinnassa yhteiskuntavastuusta.

Tämä ”valistunut itsekkyyss” tai sidosryhmälähtöinen näkemys yritys vastuusta korostaa yrityksen asemaa osana yhteiskuntaa, jossa sen vallasta seuraa myös vaatimus vastuusta. Yrityksen tulee toimia vastuullisesti, jotta se saa toimiluvan yhteiskunnalta. Näin ollen yhtiön ainoana vastuullisena tehtävänä ei nähdä voitontavoittelua, vaikkakin se on edelleen sen tärkein tehtävä. Vaikka yrityksen yhteiskuntavastuu on laajemmin tunnustettu, nähdään vastuullisuus silti toimintaa rajoittavana tekijänä. Yrityksen yhteiskuntavastuun voikin sanoa olevan strategista sen edelleen pyrkiessä oman edun tavoitteluun, jossa yhteiskuntavastuu toimii kilpailukeinona. (Takala 2004, 225–227.)

Edellä mainitut yritys vastuun ideologiat pohjautuvat taloudelliseen ajatteluun jossa yritykset tavoittelevat legitimizeettiä strategisesti manipuloimalla ja passiivisesti mukautumalla ympäristöönsä. Tämä instrumentaalinen tulkinta yhteiskuntavastuusta perustuu siis ajatukseen, jossa pragmaattinen ja kognitiivinen legitimizeetti ovat yrityksen toiminnan kannalta olennaisia. On kuitenkin osoitettu monia syitä sille, miksei instrumentaalinen tulkinta yhteiskuntavastuusta ja siihen perustuva ajatus yrityksen legitimizeetistä voi vastata yrityksiin kohdistuviin odotuksiin. Omistajalähtöiseen ideologiaan sisältyvää ajatusta markkinoista, jotka toimivat täydellisesti on pidetty mahdottomana kuin myös lain asettamista eettisten pohdintojen tilalle. Valtiolle annettu rooli yhteiskunnan ongelmien tunnistajana ja ratkaisijana hallinnon ja lainsäädännön kautta ei vastaa todellisuutta modernissa yhteiskunnassa, jossa ongelmien tunnistaminen ja niihin vastaaminen vaatii myös yritysten mukana oloa. Globalisaation myötä valtioiden on yhä vaikeampi rajoittaa yritysten

toimintaa, jotka voivat toimia monen eri valtion alueella. Toisaalta erilaiset kulttuurit asettavat haasteen yrityksille, joiden tavoitteena on sopeutua yhteiskunnan asettamiin normeihin saadakseen toimiluvan toiminnalleen. Instrumentaalinen tulkinta sisältää myös ajatuksen yrityksen vastuullisuudesta, joka ymmärretään reagoinniksi yhteisön esittämiin epäkohtiin. Tämä ajatus, jonka mukaan yritykselle on mahdollista toimia epäeettisesti niin kauan kunnes yhteisö huomaa tilanteen ja vaatii muutoksia yrityksen toimintaan, on myös kohdannut kritiikkiä ja tuonut esiin moraalisen ulottuvuuden kapeuden tässä ajattelussa. (Takala 2004, 222–227; Palazzo & Scherer 2006, 74; Scherer & Palazzo 2007.)

Mistä sitten johtuu yritysten yhteiskuntavastuun moraalisen ulottuvuuden kapealaisuus? Palazzo ja Scherer (2006) liittävät tämän kysymyksen liberalistisen poliittisen ajattelun historiaan ja kehitykseen. Tämän kehityksen tuloksena ovat kansalaisten oikeudet, jotka takaavat ihmisille mm. yksilönvapauden ja tasa-arvon. Nämä liberalismiin sisältyvät kansalaisten oikeudet ovat alun perin kehittyneet keskiajalla suojaamaan kansalaisia hallitsijoilta ja tuolloin ne käsitettiin taloudellisiksi vapauksiksi, jotka myöhemmin täydentyivät poliittisilla oikeuksilla. Liberalistinen perinne korostaa mm. yksilöiden vapautta, tasa-arvoa, ihmisoikeuksia ja demokratiaa, ja sen tavoitteena on yhteiskuntarakente, jossa instituutiot pystyvät turvaamaan yksilöiden oikeudet sekä mahdollistamaan ihmisten toiminnan yhteiskunnassa. (Palazzo & Scherer 2006, 75–76; Mäkinen 2011.) Markkinoiden kehityksen myötä liberalistisista yksilöistä tuli yhä enemmän taloudenjärjestelmästä riippuvaisia, samalla kun moraaliset kysymykset erotettiin taloudesta. Tämä tarkoittaa moraalisten arvojen sulkemista yleisen oikeutuksen ulkopuolelle ja arvojen palauttamista yksilöiden preferensseihin. (Sayer 2004.)

Liberalistisen politiikan teoriaan sisältyy sekä ajatus ihmisistä yksilöinä, jotka (mahdollisesti voivat) toimivat vain omaa etuaan ajatellen että ajatus valtion ja yhteiskunnan erottautumisesta. Tämä erottautuminen on seurausta siitä, että liberalismi asettaa yksilön keskeiseen asemaan ja samalla korostaa hallintaa

demokraattisen lainsäädännön pohjalta tapahtuvaksi, poliittisesti legitiimiksi toiminnaksi. Kansalaisyhteiskunnat suojelevat yksilöitä ulkopuoliselta vallalta (myös julkiselta vallalta), poliittisten oikeuksien turvatessa yhteiskunnallista osallistumista, jonka kautta kansalaiset rajoittavat ja säätelevät oman elämänsä ehtoja edustuksellisen demokratian välityksellä. Poliittisten toimijoiden legitimitetti riippuu siis niistä kansalaisista, joiden toimintaan politiikka kohdistuu. (Palazzo & Scherer 2006, 75–76; Mäkinen 2011.) Liberalistisessa mallissa markkinat ja yritykset jäävät kuitenkin tämän poliittisen legitimitetin ulkopuolelle. Yritysten ei tarvitse vallanpitäjien tavoin oikeuttaa toimiansa, riittää että ne toimivat lain puitteissa yleisiä normeja noudattaen. Yritys nähdäänkin omien sisällöllisten päämääriensä tavoittelijana, joista tärkeimpänä on voiton tuottaminen.

Toisin kuin yritykset, valtiovallan tulee ottaa toiminnassaan kaikkien kansalaisten päämäärien mahdollistaminen, suosimatta mitään erityistä päämäärää muiden kustannuksella. Yritysten taloudellisten toimien (vapaille) markkinoilla katsotaan myös hyödyttävän yhteiskunnan hyvinvointia, jolloin yritysten päätökset ovat hyväksyttävissä niiden tulosten perusteella. Tämä jako taloudellisten ja poliittisten vastuiden välillä tekee yrityksistä a-poliittisia toimijoita, jotka siis toimivat omaa etuaan tavoitellen varmistuen kuitenkin toimintansa hyväksyttävyyden. (ks. Palazzo & Scherer 2006; Scherer & Palazzo 2007; Mäkinen 2011.) Monet tutkijat katsovat yritysten tulleen yhä tärkeämmiksi toimijoiksi yhteiskunnassa, jossa valtiovallalle perinteisesti kuuluneita tehtäviä on siirtynyt yritysten hoidettaviksi. Tämä yritysten uusi poliittinen rooli on noussut esiin globalisaation myötä tapahtuneiden sosiaalisten ja taloudellisten muutosten tuloksena.

Muutos yritysten suhteessa yhteiskuntaan näkyy myös yhteiskuntavastuun ideologiassa. Laajan sosiaalisen vastuun ideologiassa yrityksellä nähdään olevan taloudellisen vastuun lisäksi moraalinen vastuu yhteiskuntaa kohtaan. Yrityksen ollessa vastuussa yhteiskunnalle, ei kriteerinä ole pelkästään yrityksen tuottavuus vaan myös yhteiskunnan hyvinvointi. Yrityksen tavoitteena

ei siis ole voiton tuottaminen, vaan ennemminkin liiketoiminnasta aiheutuvan riskin kattamiseen tarvittava voitto. Tällaisen yrityksen päätösten ja toiminnan voidaan katsoa sisältävän vahvan moraalisen puolen, joka aikaisemmin esitellyistä yhteiskuntavastuun ideologioista puuttuu. Laajan vastuun mukainen moraalisten näkökohtien huomioon ottaminen liiketoiminnassa on kuitenkin saanut osakseen kritiikkiä sen epäselvyyden ja epärealistisuuden vuoksi. Takalan ja Kääriäisen mukaan (1999) altruismia ja kantilaista velvollisuusetiikkaa on pidetty yrityksen yhteiskuntavastuullisen päätöksenteon kannalta olennaisina, mutta ne eivät tarjoa realistista ratkaisua. (Takala 2004, 228–229.)

Matten ja Crane (2005) lähestyvät yrityksen yhteiskuntavastuun käsitettä yrityskansalaisuuden näkökulmasta käsin. He myös korostavat yritysten uutta asemaa yhteiskunnassa, jossa yritykset ottavat vastuulleen valtiolle perinteisesti kuuluvia tehtäviä. Globalisaatio on heidän mukaansa prosessi, jossa kansallisvaltion vaikutusmahdollisuudet poliittisissa, taloudellisissa ja sosiaalisissa asioissa vähenevät. Yritykset ja kansalaisyhteiskunta ottavat tällöin hoitaakseen toimia, jotka ovat kuuluneet valtiolle. Liikeryritysten taloudellinen valta voi olla kansallisvaltioita suurempaa, kansainvälisten markkinoiden mahdollistaessa finanssipääomien siirtymisen halvemman verotuksen piiriin työvoiman ohella. Yritys voisi edistää kansalaisoikeuksia ja perusoikeuksia painostamalla valtioita, jotka eivät tarjoa näitä oikeuksia kansalaisilleen. Sosiaalisen vastuun osalta yritys voi tarjota terveystalveta, joita valtio on kaventanut hyvinvointivaltion kaventamisen seurauksena. Yrityskansalainen voi siis tavoitella valtaa ja vastuuta kilpailemalla valtion kanssa kansalaisten ”äänistä” tarjoamalla sosiaalipalveluja julkisen sektorin ohella. Laajentuneen yrityskansalaisuus tarkoittaisi, että yrityksistä tulisi poliittisia toimijoita globaalissa taloudessa. (Matten & Crane 2005.)

Matten ja Crane korostavat kansalaisten oikeuksia, jotka ovat liberalistisen ajattelun lähtökohta. Ajatus laajentuneesta yrityskansalaisuudesta on kuitenkin ongelmallinen juuri kansalaisten oikeuksien kannalta. Yrityksen toteuttaessa

laajentuneen yrityskansalaisuuden politiikkaa on nimittäin mahdollista, että yritykselle keskittyy valtaa joka kaventaa kansalaisten oikeuksia. Yrityksen mahdollisesti huolehtiessa keskeisistä yhteiskunnallisista tehtävistä, riippumattomuus yhtiön toiminnasta voi olla kansalaisille mahdotonta. Yhtiön kanssa läheiset kansalaisjärjestöt olisivat puolestaan yhtiön ohella tärkeimmät tekijät ajateltaessa kansalaisten oikeuksia. Tällaisessa tilanteessa yritys voisi määritellä vapaasti hyvät elämänarvot ja päämäärät, rajoittaen näin liberalismiin mukaisia perusoikeuksia. (Mäkinen 2011, 139–145.) Täten yritysten vallan lisääntyessä demokratia heikkenisi. Laajennettu yrityskansalaisuus ei siis sisällä moraalista ulottavuutta vaikkakin siinä yritys on poliittinen toimija.

Sorsa (2011) tarkastelee yritysvastuuta, demokratian suhdetta yritysvastuuseen ja globalisaation vaikutuksia yritysvastuuseen. Sorsa kuvailee yritysvastuun politiikkaa ja politiikan tiloja, joissa toiminta tapahtuu. Näiden tilojen perusteella hän rakentaa teoreettisen mallin, jonka avulla voidaan nähdä kuka tekee päätöksiä yritysvastuusta ja millaisista kysymyksistä päätöksiä tehdään. Nämä päätökset ja valinnat ovat poliittisesti merkittäviä, sillä ne määrittävät, onko yrityksen toiminta legitiimiä. Yrityksen tulee siis ottaa huomioon ympäristön vaatimuksia, jotta se pystyy toimimaan yhteiskunnassa. Näistä yritysten valinnoista tulee poliittisia, koska ihmisten näkökannat ja vaatimukset ovat erilaisia. Yritysten tulisi myös pystyä muuttamaan päätöksensä legitiimeiksi käytännöiksi, jotta toiminta nähdään hyväksyttävänä. Yritysvastuun politiikan kautta voimme myös tarkastella yritysvastuun demokraattisuutta. Tällöin demokratialla tarkoitetaan päätöksentekoa sellaisenaan tai välineenä tehdä legitiimejä päätöksiä. Esimerkkinä yritysvastuun demokratiasta Sorsa ottaa Suomen, jossa yritystoimintaa säännellään laajan demokratian piirissä. Kansalaisten ja yritysten oikeudet sekä vapaa julkinen keskustelu lain ja muiden instituutioiden ohella asettavat yrityksille odotuksia, joiden noudattamisessa yritystä arvioidaan. Odotukset tulevat siis laajalta osalta yhteiskuntaa kattaen monet elämänalueet. Samaan aikaan julkinen sektori kantaa paljon vastuuta, joka vähentää yritykseen kohdistuvia odotuksia. Tämän mukaan yritysten vastuun laajentaminen julkisen vallan kustannuksella heikentäisi demokratiaa,

sillä yritys on aina vähemmän demokraattinen kuin julkisyhteisö. Lisäksi yritysvastuun politiikan demokraattisuus on aina riippuvaista yrityksestä itsestään, jolloin yrityksillä voi olla halua muuttaa valtion politiikkaa suuntaan, jossa yritysten suurempi valta vapauttaisi niitä vastuusta. (Sorsa 2011.)

Sorsa (2011) huomauttaa kuitenkin, ettei tilanne ole samanlainen joka valtiossa, eikä ole olemassa maailmanlaajuisia elimiä, jotka voisivat puuttua yritysten toimintaan demokratian keinoin. Nykyisessä tilanteessa, jossa yritykset toimivat globaaleilla markkinoilla, yritysten yhteiskuntavastuun laajentuminen ja yritysten politisoituminen voikin siten näyttää hyvältä mahdollisuudelta. Palaankin seuraavaksi jo edellä mainitsemaani yritysten politisoitumiseen ja sen syihin, sekä tarkastelen, mitä vaikutuksia sillä on organisaation legitimizeettiin.

Yritysten politisoituminen on osa globalisaatioon sisältyvää kehitystä, jossa yrityksen, kansalaisten ja valtion suhteet määrittyvät uudelleen. Yritysten taloudellisen, sosiaalisen ja poliittisen vaikutusvallan kasvu asettaa haasteen liberalistisen mallin mukaiselle demokraattiselle hallinnolle, yritysten toimiessa globaalissa toimintaympäristössä, jossa valtioiden on mahdotonta kontrolloida niiden liiketoimintaa. Samalla kun valtioiden hallinta ohenee, nousevat yritykset ja kansalaisjärjestöt valtioiden rinnalle poliittisina toimijoina. (ks. Beck 2000; Matten & Crane 2005.) Yrityksille toimiminen globaaleilla markkinoilla antaa niille mahdollisuuden toimia yksittäisten valtioiden hallinnan ulottumattomissa, mutta asettaa myös haasteita niiden legitimizeetille. Yritysten on otettava huomioon toimintaympäristöjensä instituutioiden ja kansalaisten yhä moninaisemmat moraaliset ja oikeudelliset vaatimukset toimiakseen vastuullisesti. Yksittäisen kansallisvaltion alueella toimimiseen verrattuna vaatimukset vastuullisesta liiketoiminnasta globaalissa toimintaympäristössä ovat täten paljon monimutkaisempia. (Kostova & Zaheer 1999.) Yritysten kannalta muutokset kansallisvaltion sisällä vaikuttavat myös niiden liiketoiminnan legitimizeettiin. Jälkimodernin yhteiskunnan moniarvoistuminen vie pohjaa yhtenäisiin arvoihin ja normeihin pohjautuvalta legitimizeetiltä (Palazzo & Scherer 2006, 77). Elämäntapojen ja arvojen muutokset asettavat

vanhat, itsestään selvyysinä pidetyt kulttuuriset normit kyseenalaisiksi muuttaen samalla yritysten toimintaympäristöä moniäänisemmäksi. Samalla yritysten toiminta, joka aikaisemmin käsitettiin poliittisesti neutraaliksi, kohtaa yhä enemmän julkisia vaatimuksia ja arvostelua.

Pystyäkseen käsittelemään niihin kohdistuvia vaatimuksia, yritykset ovat ottaneet itselleen vastuuta tehtävistä jotka ovat liberalistisessa demokratiassa kuuluneet valtiolle. Yritykset ovatkin osittain muuttuneet poliittisiksi toimijoiksi, niiden toiminnasta aiheutuvien vaikutusten ja globaalin sääntelyn puutteen seurauksena. Yritysten legitimitietin perustuessa aikaisemmin yhteiskunnan normeihin mukautumiseen ja strategiseen yrityskuvan rakentamiseen, on yritysten nyt osallistuttava julkiseen keskusteluun, jossa niiden on pystyttävä perustelemaan toimintansa syitä hyväksyttävästi sekä otettava huomioon myös muiden esittämiä perusteluja, joiden mukaan niiden toiminta ei ole hyväksyttävää. Palazzo ja Scherer ehdottavatkin yrityksen yhteiskuntavastuulle uutta diskursiivista tulkintaa, jossa kansalaisosallistuminen ja vuorovaikutus ovat tärkeässä asemassa legitimitietin saavuttamiseksi. Tämä edellyttää yrityksen vuoropuhelua viiteryhmiensä kanssa, josta tuloksena on legitimitietin säilyttäminen ja saaminen. (Palazzo & Scherer 2006; Scherer & Palazzo 2007.) Miten tämä vuoropuhelu on sitten mahdollista? Schererin ja Palazzon mukaan deliberatiivinen demokratia, tarjoaa ratkaisun tähän kysymykseen.

Deliberatiivinen demokratia tai diskursiivinen demokratia (mm. Habermas, 1996; Dryzek 2000), jota on kehitelty politiikan teorian piirissä, on vaihtoehto liberalistiselle käsitykselle demokratiasta. Kuten Palazzon Liberalistisessa demokratiassa, kansalaisten poliittinen rooli käsittää pelkän äänestämisen vaaleissa, joiden kautta kansalaisilla katsotaan olevan mahdollisuus vaikuttaa. Yritykset puolestaan ovat poliittisesta vastuusta vapaita, valtion ja sen hallinnon ollessa ainoa poliittisesti legitiimi toimija liberalistisessa demokratiassa. Deliberatiivinen demokratia haastaa tämän käsityksen, lähtökohtanaan ajatus poliittisesti legitiimeistä päätöksistä jotka pohjautuvat pelkän äänestämisen sijaan päätöksenteon diskursiiviseen laatuun. Gutmannin ja Thompsonin (1996)

sanoin:

”Deliberatiivisen demokratian käsite.. asettaa moraalisen päättelyn ja moraaliset erimielisyydet takaisin keskelle jokapäiväistä politiikkaa. Se vahvistaa ja hioo moraalisen argumentoinnin käytäntöjä, jotka ovat vallalla tavanomaisessa politiikassa – tapaa, jolla kansalaiset hoitavat demokratiassa moraalisia erimielisyyksiä. Sen periaatteet osoittavat kansalaisille ja heidän edustajilleen kuinka elää moraalisten erimielisyyksien kanssa moraalisesti rakentavalla tavalla.” (Palazzo & Scherer 2006, 80.)

Kansalaisyhteiskunnan toimijoiden merkityksen onkin nähty kasvavan samalla kun perinteisen, valtion hallinnon, poliittisen hallinnon on katsottu heikentyneen. Tätä Beck (2000) kutsuu ”Globalisaatioksi alhaalta päin”. Merkittävimpinä tai ainakin näkyvimpinä kansalaisyhteiskunnan toimijoina voidaan pitää kansalaisjärjestöjä, mitkä valtiovallan heikentymisen tuloksena ovat kohdistaneet huomionsa ja toimintansa suoraan yrityksiin. Kobrin (2001) ja Maragia (2002) näkevät yritysten vallan kasvun ja kansalaisyhteiskunnan reaktion tähän kasvuun vaikuttavan perinteiseen institutionaaliseen järjestykseen valtion, kansalaisyhteiskunnan ja talouden välillä (Palazzo & Scherer 2006, 81).

Tämä kehitys, missä kansalaisjärjestöt kommunikoivat suoraan yritysten kanssa valtion roolin kutistuessa, on nähtävissä kun tarkastellaan yhteiskunnallisia muutoksia 1900-luvun jälkimmäiseltä puoliskolta lähtien. Toisen maailmansodan jälkeiset suuret projektit yhteiskuntien rakentamiseksi tuottivat tuloksenaan hyvinvointiyhteiskuntia ja korporatiivisia hallintojärjestelmiä, jotka 1900-luvun lopun lähentyessä joutuivat kyseenalaistetuiksi. Kyseessä ei kuitenkaan ole mikään äkkinäinen käänös poliittisessa ajattelussa, vaan tulos tai summa niistä poliittisista päätöksistä, jotka mahdollistavat ne ajalliset ja tilalliset muutokset informaatio- ja viestintärakenteissa, jotka nyt läpäisevät koko

yhteiskunnan yritysten ja organisaatioiden tasolta tuotantojärjestelmän tasolle asti. Globaalien markkinoiden kehittyminen ja maailmanlaajuinen levittäytyminen; pääomamarkkinoiden erottuminen perinteisestä teollisuudesta; palvelualan kasvu sekä elektronisen viestinnän mukanaan tuomat muutokset ovat kaikki osa disorganisoitua kapitalismia. Scott Lashin ja John Urryn mukaan disorganisoitussa kapitalismissa informaatio- ja viestintävirrat ovat globaaleja, jolloin voidaan puhua tilan talouksista, jotka samaan aikaan laajentuvat globaalisti että tiivistyvät paikallisesti. Nämä kulttuuriset viestintärakenteet ovat keskeisiä kehityksessä, disorganisoitussa kapitalismissa, joka tarkoittaa organisaatioiden ja instituutioiden loppua. (Lash & Urry 1987; Lash 1995, 289.)

Muutos organisoidusta disorganisoituun kapitalismiin vaikuttaa niin kulttuurissa kuin politiikassakin. Lashille ja Urrylle postmoderni kulttuuri on jonkinlainen heijastus disorganisoitusta kapitalismista. Kulttuuri ei ole täysin postmodernia, mutta postmodernismi kuvaa hyvin disorganisoituneen kapitalismin kulttuuria, mikä on semioottista, korostaen kuvien, videoiden, äänen, massamedian merkitystä viestinnässä. Lisäksi uusi keskiluokka, mitä kuvaa kulttuuristen tuotteiden kuluttaminen, on disorganisoitun kapitalismin keskeinen luokka, mikä samalla pyrkii ohjaamaan kulutusta suosimaansa suuntaan. Postmodernin identiteetit ovat myös entistä yksilökeskeisempiä ja neuvoteltavissa tai yksilön valittavissa kollektiivisten identiteettien murtuessa. Sähköinen media ja tila-aika-ulottuvuuden muutokset vaikuttavat postmodernien identiteettien muodostumiseen, jotka eivät enää noudata perinteisiä luokkarajoja tai etnisyyteen ja sukupuoleen perustuvia normeja. (Lash & Urry 1987, 285–299.)

Organisoitujen kansallisten talouksien kehitys kansainvälisiksi markkinoiksi, joihin kansallisella politiikalla on vähäiset vaikutusmahdollisuudet, vaikuttaa myös. Modernin hyvinvointivaltion poliittisena voimana työväenluokka on menettänyt vaikutusmahdollisuuksiaan globaalin talouden tilanteessa, jossa vanhojen luokkarakenteiden sisäinen ja niiden välinen dialogi ei enää kykene tuottamaan tyydyttäviä vastauksia ongelmiin. Yhteiskunnallinen ja poliittinen jako yksinkertaisesti työläisten ja pääoman omistajien välillä ei ole enää

merkittävä poliittinen kysymys, tai ainakaan ei sen enempää kuin ero valtion ja kansalaisten välillä. Kansalaisjärjestöt ja vapaaehtoisjärjestöt toimivat vaikutuskanavina yksilöille, yhteiskunnan rakentuessa yhä enemmän horisontaalisesti kuin vertikaalisesti. Moniarvoistunut ja fragmentoitunut yhteiskunta sisältää monia yhteisöjä, mihin yksilöt voivat kiinnittyä tavoitellakseen päämääriään. (Lash & Urry 1987, 311; Noro 1991.) Poliittisesti merkittävä muutos on globaalien markkinoiden, massatuotannon ja työväenluokan kollektiivisen identiteetin hajoaminen, jonka johdosta korporatiiviset tai neo-korporatiiviset instituutiot heikkenevät ja haihtuvat pois. Nämä instituutiot ovat olleet systeemi, jonka kautta työntekijät ovat saaneet etujärjestöjensä kautta pystyneet osallistumaan ja vaikuttamaan poliittisiin päätöksiin. (Lash & Urry 1987, 310.) Tämä kehitys on johtanut tilanteeseen, jossa globaaleilla markkinoilla toimivien yritysten poliittinen valta on kasvanut, samalla kun kansalaiset ovat yhä enemmän valmiita tavoittelemaan haluamiaan päämääriään kiinnittymällä uusien yhteisöjen jäseniksi, vanhojen identiteettirajojen murtuessa ja menettäessä merkityksensä. Tässä tilanteessa deliberatiivinen demokratia näyttää tarjoavan vastauksen nykyiseen legitimitietin ongelmaan, missä kollektiivisten identiteettien tilalla ovat uudet yhteisöt ja kansallisvaltioiden korporatiiviset instituutiot hajoavat.

Deliberatiivinen demokratia kiinnittää huomion vallankäytön panoselementteihin, liberaalin ajattelumallin korostaessa toiminnan päämääriä. Legitimitietin kannalta nämä kummatkin vallankäytön sisältämät puolet ovat tärkeitä. Deliberatiivinen menetelmä ei tee kuitenkaan oikeutta muille legitimitietin perusteille, vaan antaa liian yksipuolisen kuvan demokratian legitimitietistä (Kyllönen 2010, 46). Yhteiskunnallisen legitimitietin kannalta on siis syytä yrittää määritellä, mitä yritysten yhteiskunnallinen legitimitietti, johon erityiset edut ja yleisen edun näkökulma sisältyvät, on.

4 SIMMEL JA VUOROVAIKUTUKSEN YHTEISKUNTA

4.1 Yhteiskunnallistumisen mahdollisuus

Sovellan Kauko Pietilän (2010) edelleen kehittämää Simmelin teoriaa yhteiskunnasta ja yhteiskunnallistumisen ehdoista, saadakseni muodostettua legitimitietistä normatiivisen mallin, joka vastaa yhteiskunnallista legitimitettä, ottaen huomioon sekä vallankäytön perusteet että päämäärät.

George Simmelin sosiologian kohteena on yhteiskunta, jota voidaan tutkia sosiaalisten vuorovaikutuksen muotojen kautta. Simmelin ajattelussa dualismit ovat keskeisessä asemassa ja niiden kautta pyritään löytämään ”kolmas”, joka ratkaisee dualismin ongelman. Simmelin sosiologisen ajattelun ytimessä on sosiaalisen pakon ja yksilön vapauden suhteen ongelma, jonka ”kolmas” ratkaisee. Tämä ”kolmas” on Simmelin kolmas ehto yhteiskunnalle. Nämä yhteiskunnallistumisen ehdot eli *apriorit* ovat sekä edellytyksiä tietoisuudelle olla yhteiskunnassa että reaalisia vuorovaikutusprosesseja. Ensimmäinen *aprioriteetti* tarkoittaa, että ollessamme toisen ihmisen kanssa vuorovaikutuksessa näemme hänet aina yleistyneenä tyyppinä. Toinen *aprioriteetti* on ihmisen näkemistä aina myös yksityisenä, yhteiskunnan ulkopuolisena. Kolmas *aprioriteetti*, joka painottaa ihmisen erityisyyttä, ratkaisee kahden vastakkaisen ehdon ongelman ja mahdollistaa yhteiskunnan. Ihmisen yhteiskunnallisuuden ja yhteiskunnan ulkopuolella olemisen ratkaisee siis ihmisen erityinen paikka yhteiskunnassa. (Noro 1991.) Tämä on Simmelille täydellinen yhteiskunta, joka syntyy interaktiossa, yksilöiden vuorovaikutuksessa. Simmelin mukaan modernille tyyppillistä ei kuitenkaan ole yksilöiden välinen vuorovaikutus. Modernia kuvaa ennemminkin instituutiot ja funktionalismi, jossa yhteiskunta toteutuu instituutioiden välityksellä. Instituutiot ja objektiivinen kulttuuri, joka vieraannuttaa yksilöitä, syrjäyttävät yksilöiden välisessä vuorovaikutuksessa muodostuvan yhteiskunnan, jonka tuloksena ovat massayhteiskunta ja yksilöiden vieraantuminen. (Pietilä 2010, 103–105.) Tämä

Pietilän tulkinta Simmelin teoriasta antaa mahdollisuuden tarkastella 1900-luvun alun yhteiskuntaa sekä sosiologisesta että kulttuurisesta näkökulmasta.

Sosiologisesta näkökulmasta modernin yhteiskunnan ongelmana on ihmisten välisen vuorovaikutuksen kompleksisuus ja suuri määrä. Suurkaupunkien ihmiset ovat pakotettuja tiiviin kanssakäymisen tilaan, jossa yksilöt pyrkivät säilyttämään itsenäisyytensä ja identiteettinsä. Tähän ristiriitaiseen tilanteeseen ratkaisuna ovat suurkaupungin mentaliteetit: kyllästyneisyys, varautuneisuus ja sielunelämän älyperäisyys. Tämä mahdollistaa interaktion suurkaupungin kaltaisessa modernissa ympäristössä, mutta on itse asiassa negatiivista interaktiota. Yhteiskunnallistumisen analyysi ei tällöin ole Simmelin oman teorian mitat täyttävää, vaikka itse rakenne eli tässä tapauksessa suurkaupunki ymmärretään interaktion tulokseksi. (Noro 1991, 124–130; Pietilä 2010, 106–109.)

Kulttuurisesta näkökulmasta tarkasteltuna modernin yhteiskunnan ongelmana on massayhteiskunnan ihmisten vieraantuminen. Sosiologiassa vieraantumisteoriaa edustaa kaksi teemaa, joista kummatkin (modernin yhteiskunnan riskien ja toiminnan vaikutusten hallitsemattomuus sekä moraaliskulttuurisen integraation hajoaminen) ovat luettavissa Simmelin tuotannosta. Näistä ensimmäinen teema on Simmelin kulttuuritragiikka, jossa objektiivinen kulttuuri nousee hallitsemaan subjektiivista kulttuuria. Simmel tarkoittaa tällä, että luomamme kulttuuri on eri muodoissaan ylittänyt meidät. Emme kykene enää hallitsemaan sitä, vaan se hallitsee meitä. Ympäröivä kulttuuri on samalla sekä merkityksellinen että merkityksetön. (em., 117; 109–111.) Toinen vieraantumisteema liittyy massoitumiseen. Raha tasoittaa ja uhkaa tasapäistää yhteiskuntaa, hävittäen hienouden ideaalin. Tämä massoituminen on vuosisadan alun kulttuurikritiikkiä, jossa oltiin huolestuneita korkeakulttuurin asemasta. Massojen vieraantumisen negatiivisten vaikutusten ohella modernisaatio tuottaa positiivisia vaikutuksia sekä mahdollisia kompensatorisia mekanismeja negatiivisille vaikutuksille. Georg Lohmannin (1987a) tulkinnan mukaan kaikki yhteiskunnallinen ja kulttuurinen kehitys, mikä lisää indifferenssiä

suhteessa yksilöiden riippumattomuutena vanhoista siteistä ja traditionaalisista siteistä on positiivista. Yhteiskunnallinen työnjako on myös mahdollistanut modernin yhteiskunnan myönteisen kehittymisen. Lisäksi modernisaation myötä yksilön riippuvuus yhteiskunnan funktionaalisesta kokonaisuudesta kasvaa. (Noro 1991, 119–121.) Pietilän tulkinta Simmelin kulttuurinsosiologiasta oli, että se johti vain vajaaseen yhteiskunnan käsitteeseen, joka ei sinällään siis voi olla ratkaisu kahden ensimmäisen *apriorin* väliseen ongelmaan. Arto Noro sitä vastoin on tutkinut Simmelin modernisaatioteoriaa, ja kehittänyt sen pohjalta toista, modernimpaa versiota massayhteiskunnan teoriasta sekä positiivista vastausta sen sisältämiin ongelmiin.

Noron mukaan modernimmassa massayhteiskunnan teoriassa tavan häviäminen yksilön ja suurten rakenteiden väliltä merkitsee välittävien ryhmien häviötä. Sosiaalinen tapa välittävänä sekundääriryhmänä on taso yksilöiden ja kansallisen tason välillä. Ilman tätä tasoa atomisoituneet yksilöt, jotka ovat koko ajan etsimässä uusia siteitä, ovat helposti alttiina suurten piirien vaikutukselle. Tavan häviäminen merkitsee kuitenkin koko persoonaa sitovien ryhmien korvautumista uusilla erilaisilla ryhmillä. Yksilö on uusien funktionaalisten tai päämääräsuuntautuneiden ryhmien/organisaatioiden leikkauspisteessä. Kaikki modernin yhteiskunnan ryhmät eivät kuitenkaan muodosta suoritusyhteiskuntaa. Funktionaalisten ja instrumentaalisten ryhmien ohella syntyy uusia sosiaalisen yhteyden muotoja, "kevyitä tikapuita", jotka ovat uusi 'kolmas'. (em., 229–238.) Noro on kiinnostunut näistä uusista 'kevyistä tikapuista' eli yhdistyksistä postmodernin yhteiskunnan osana. Noro kehittää nyky-yhteiskunnan tai postmodernin yhteiskunnan sisältämiä yhteisöjä ja korostaa kulutusyhteiskunnan ja vapaa-ajan yhteiskunnan käsitteitä yhteiskunnan integraatiota tutkittaessa. Modernissa yhteiskunnassa Simmelin yksilö on monien piirien leikkaus, piirien jotka ovat yksilön valittavissa. Yksilöt valitsevat yhteiskunnan sektorijaossa syntyvistä yhteisöistä itselleen sopivat yhteisöt, joihin haluavat kuulua. Posttraditionaaliset-, kuten eivät Noron postmodernityhteisöt ole arvoiltaan sitovia tai normeiltaan tiukkoja. Niissä sosiaalinen toiminta on itsetarkoituksellista vailla ulkoista funktiota.

Simmelin sosiologiassa vuorovaikutus ei olekaan enää modernin yhteiskunnan ehto, tai ainakaan Simmel ei pysty siirtämään vuorovaikutuksen määritelmää kasvokkaisesta, pienten piirien välisestä vuorovaikutuksesta koskemaan modernin yhteiskunnan laajempia piirejä. Simmelin vieraantumisen ongelman ratkaisuna (tai ennemminkin kompensationsa) on puolestaan sopeutuminen tilanteeseen, kun muutakaan ei voi tehdä kuin valita uusista yhteisöistä objektiivisen kulttuurin ylittäessä subjektin. (Pietilä 2010, 109;116.)

Simmelin sosiologian *apriorien* mukaan ihmiset näkevät itsensä ja toisten kuuluvan moniin piireihin. Objektiivinen kulttuuri korreloi myös tämän ensimmäisen ehdon kanssa. Toinen ehto on individualismi eli se, että näemme itsemme ja toiset ihmiset myös yksilöinä, ei vain yleisinä, ensimmäisen *apriorin* mukaisina, tyyppinä. Toinen *apriori* vastaa subjektiivista kulttuuria. Simmelin kolmanneksi *aprioriksi* eli yleisen ja yksilön välisen ristiriidan ratkaisijaksi modernissa yhteiskunnassa jää lopuksi ensimmäinen *apriori* (em., 117). Individualismin syrjäyttää yleisyys. Noron ratkaisuna näyttää puolestaan olevan toisen *apriorin* individualismi. Kumpikaan näistä vaihtoehdoista ei täytä yhteiskunnallistumisen ehtoja. Simmelin yhteiskunnan määritelmän näkökulmasta ne ovat vain puolittainen vastaus modernin yksilön ja yleisen väliseen ristiriitaan.

Kuten jo yllä sanottu, Simmelin siirtyessä intiimeistä ryhmistä tarkastelemaan interaktion suurempia kokonaisuuksia, hänen viitekehyksensä muuttui vuorovaikutuksesta funktionalismiin. Ryhmien säilymisen kannalta olennaisten funktioiden eriytyminen interaktiosta on seurausta ryhmien koon kasvusta. Tämä eriytyminen tarkoittaa funktionaalista eriytymistä, jossa ryhmän funktioita alkaa suorittaa niihin erikoistuneet alaryhmät. Työnjaon kehittyminen johtaa tilanteeseen, jossa ryhmän pitävät koossa yhteiset arvot, jotka samalla mahdollistavat ryhmän itsenäisyyden suhteessa yksilöihin. Funktiot asettuvat yksilöiden yläpuolelle, muuttaen yhteiskunnan horisontaaliset suhteet vertikaalisiksi. Simmelin ideaalin mukainen yhteiskunta on kuitenkin

horisontaalinen yhteiskunta, jossa periaatteellinen demokratia voisi toimia. (em., 161–162.)

Miten sitten saamme muodostettua horisontaalisen yhteiskunnan, joka todella on Simmelin sosiologian mukaisen yhteiskunnan määritelmän täyttävä yhteiskunta? Voimme lähteä ajatuksesta, että 1900-luvun valtio oli hallinnoltaan rakennettu vastaamaan markkinavoimien esiintuomiin ja aiheuttamiin ongelmiin. Alan Cawsonin (1988) mukaan yksi yleinen muoto oli korporativismi, jonka perusta on funktionaalisissa, moderneissa rakenteissa. Korporatiiviset ryhmät ovat siis myös modernin funktionaalisia ryhmiä, niiden tehtävänä oli eturyhmiensä edunvalvonta. Korporaatioiden ja valtion välisten neuvotteluiden tuloksena saatiin sekä eturyhmiä hyödyttäviä poliittisia päätöksiä että valtion päätösten legitimitetti, joka nojasi eturyhmien laajaan kannatukseen. Näissä neuvotteluissa interaktio tapahtui erityisten intressien ja yleisten intressien välillä, josta tuloksena oli yhteiskunnallistumista. Määritelmä korporativismista vain eturyhmien ja valtion välisenä interaktionä antaa kuitenkin vajavaisen kuvan. Yleinen korporatiivinen malli on käsittänyt valtion, liiketoiminnan ja yritysten sekä työntekijöiden edustajat, joiden välillä neuvottelut ja sopimukset on toteutettu. (em., 166–167.) Tämä malli on ylempänä mainittu jo liberalistisen demokratian mallina, jossa erityisintressit määrittävät politiikkaa, yleisten intressien jäädessä vähemmälle huomiolle.

Korporativismi on kuitenkin viime vuosikymmeninä korvautunut politiikassa muilla järjestelyillä. Kuten jo yllä mainittua, korporativismin hajoaminen on osa poliittista ja kulttuurista muutosta, mikä empiirisen talouden kautta on ollut havaittavissa. Yhteiskunnalliset kollektivistiset projektit, joissa pyrittiin hallitsemaan kapitalismia ja markkinavoimia, ovat osoittautuneet osaltaan turhiksi tai ne tulivat hallitsemattomiksi ja alkoivat elämään omaa elämäänsä, muotoutuen lopulta oman toimintansa pohjalta sellaisiksi kuin esimerkiksi nykyinen globaali talousjärjestelmä kompleksisena ja hallitsemattomana esiintyy. Modernin yritys ymmärtää yhteiskuntaa ja pyrkii hallitsemaan sitä, on asettanut yhteiskunnan rakenteena ja siitä erillään toiminnan. Ihmisten

toiminnan ohjaaminen rakenteen päämäärien mukaan johtikin toisaalta myös ei-yhteiskunnalliseen toimintaan, vaan kulttuurisesti ohjautuneeseen toimintaan, kuten myös disorganisoidun kapitalismin yhteydessä on huomioitu. (Pietilä & Sondermann 1994, 321–322.)

Korporatiivinen kolmikanta on hajonnut ja korvautunut kompleksisemmalla järjestelmällä, jossa yhä moninaisempi joukko toimijoita pyrkii saavuttamaan itselleen etuja ja ajamaan omaa asiaansa. Korporativismin ja neokorporatiivisen järjestelmän on korvannut politiikka, joka ei ole kuitenkaan kyennyt tuottamaan yhteiskunnallistumista. Epävirallisten järjestöjen ja instituutioiden harjoittama lobbaus on vielä vähemmän kykenevä toimimaan yksityisen ja yleisen välittävänä toimijana kuin korporatiivinen malli, joka osaltaan instituutiona pyrkii yhteiskunnallistaviin toimiin. Tässä tilanteessa, jossa intressien määrä moninkertaistuu ja vastaavasti organisaatiot (jotka ennen toimivat näiden intressien välittäjinä) hajoavat, tarvitaan kykyä kompromissien tekoon ja yleisten sekä erityisten intressien vertailua. Kompromissit koskevat yhteisistä päämääristä sopimista ja keinoja, millä niihin päästään. Näitä erityisiä päämääriä ja tavoitteita vastaan asettuu yleinen etu, mikä vaatii eettistä pohdintaa ja yhteisten perusarvojen selvittämistä. Näitä kahta eri puolta, erityisiä ja yleisiä intressejä, tarvitaan välittämään moraalista päättelyä. (Pietilä 2010, 168.) Pietilän teoria valtiosta ”kolmantena” tulee lähelle Habermasin diskurssietiikkaa, mitä Palazzo ja Scherer (2006; 2007) soveltavat artikkeleissaan yritysvastuusta.

Pietilä asettaa pragmaattisen ja eettisen päättelyn toimeenpano- ja lainsäädäntövallan sisäisiksi tehtäviksi. Toimeenpanon tehtävänä on pragmaattinen päättely, jonka tarkoituksena on saada aikaan kompromisseja sekä punnita eri ryhmien erityisiä intressejä. Lainsäädäntö on puolestaan sopiva eettiseen pohdintaan. Se sisältää pohdintaa yksilöiden ja heidän yhteisöjensä perusarvoista, jotka realisoituvat vaaleissa, joiden kautta yksilöillä on mahdollisuus vaikuttaa. Näistä ensimmäinen eli toimeenpano edustaa Simmelin differentiaatiota, funktionaalista systeemiä jossa erityiset intressit ovat etusijalla.

Toinen Simmelin ehto, eli yksilöiden erityisyys, on yksilöiden vaaleissa äänestämällä osoittama yleinen etu. (em., 169.) Erityiset intressit edustavat yksilöiden etuja, jotka ovat ristiriitaisia, mutta neuvoteltavissa. Yleisen edun mukaista on taas tavoitella kaikkien etuja, vaikka se tarkoittaisi yksilön oikeuksien rajoittamista. (Donner-Amnell & Rytteri 2010, 225.) Pietilän ”kolmas” on se, mikä toimii näiden kahden välisenä interaktion mahdollistajana. Hän ei nimeä tätä toimijaa, mutta määrittelee mahdollisen interaktion ehdoksi, että toimeenpano ja lainsäädäntö ovat toisistaan erillisiä sekä vailla ennakoasetelmia (Pietilä 2010, 169). Pietilä kuvaa näitä demokraattisen ja horisontaalisen yhteiskunnan ehtoja esimerkiksi massamediasta, mikä on hänelle myös yksi modernin yhteiskunnan mahdollistava interaktion välittäjä. Massamedia tai joukkoviestintä ”kolmantena” on Simmelin teorian mukaisesti ratkaisemassa ensimmäisen ja toisen *apriorin* välistä, yleisen ja yksityisen, ongelmaa.

4.2 Yhteiskunta yhteiskuntavastuun raportissa

Pietilä ja Sodermann (1987) tutkivat yhteiskuntaa sanomalehdessä, asettaen joukkoviestinnän ”kolmanneksi”. Sen toisella puolella on objektiivinen kulttuuri toimijoinen, jotka suorittavat funktionsensa mukaista toimintaa. Toisella puolella yksilöt differentioituneen yhteiskunnan ulkopuolisina muodostavat potentiaalisen yleisön. Sanomalehti joukkoviestinnän välineenä on interaktioväline, joka mahdollistaa yhteiskunnallistumisen. Modernin yhteiskunnan ollessa interaktioiden paisumista yli rajojen, interaktiovälineet mahdollistavat avoimen vuorovaikutuksen. Yhteiskunta, jonka siteenä on avoin vuorovaikutus modernein interaktiovälinein, on sosiologian tutkimuksen kohde. (Pietilä & Sodermann 1994, 36–39.) Pietilä ja Sodermann lähtivät ajatuksesta, että moderni yhteiskunta on interaktiota yli kaikkien rajojen. Tämän vuoksi he tarkastelevat sanomalehteä interaktiovälineenä. Sanomalehti viestintävälineenä tarjoaa heille välineen tutkia yhteiskuntaa.

Oma kiinnostukseni tässä tutkielmassa koskee kaivosyhtiöiden yhteiskuntavastuuraportteja, joiden avulla yhtiöt viestivät yhteiskuntavastuustaan. Legitimitaatioteorioilla voidaan kuvata, miten yritykset pyrkivät oikeuttamaan toimintaansa. Viestinnällä on näissä teorioissa keskeinen rooli. (Malmelin 2012, 12.) Viestinnän merkitys yrityksille on lisääntynyt yritysten toimiessa globaalissa, modernissa yhteiskunnassa, missä informaatio- ja viestintärakenteet läpäisevät yhteiskunnan kaikki tasot ja murtavat yhteiskunnan vanhoja institutionaalisia järjestyksiä. Lähtökohtanani onkin yritysten demokraattinen yhteiskuntavastuu, jossa yritykset ovat osa yhteiskunnallista keskustelua.

Aion soveltaa Pietilän ja Sodermannin kehittämiä teorioita modernin yhteiskunnan tutkimuksesta interaktiovälineissä. Tarkoitukseni on asettaa yhteiskuntavastuun raportti tutkimusvälineeksi. Tutkimusvälineen eli raportin toiselle puolelle asettuvat toimijat ja toiselle puolelle yleisö. Tutkimusväline sisältää ideaalisesti toimijoiden ja yleisön keskinäistä vaikuttamista, jossa tämän interaktiovälineen puitteissa tapahtuu yhteiskunnallistumista. Toimijoiden erityiset intressit kohtaavat yleisön yleiset intressit yhteiskuntavastuun raportissa, jossa modernin yhteiskunnan funktiot näkyvät yksilöiden ja ryhmien toimintana. Toisaalta raportti viestintävälineenä kokoaa yleisön jolle se välittää tietoa ja jonka puoleen yleisö kääntyy. Tämä on sosiologinen ratkaisu (jälki) modernin yhteiskunnan ongelmaan, yleisö kohtaa yhteiskunnan objektivoituneet funktiot ei-objektiivisina, todellisena toimintana ja funktiot kohtaavat sen yhteiskunnan kokonaisuuden, josta ne ovat differentioituneet (Pietilä 2010, 165). Tämä on siis normatiivinen malli, johon yhteiskuntavastuun raporttia voidaan verrata tarkasteltaessa sen sisältämää yhteiskunnallistumista. Yhteiskunnallistuminen tarkoittaa myös sitä yhteiskunnallista legitimitettä, joka raportissa muodostuu erityisen ja yleisen vuorovaikutuksessa.

Tarkoituksena ei ole kuitenkaan etsiä ”täydellistä yhteiskuntaa”, vaan selvittää mitä toimijoita ja minkälaista toimintaa raportin yhteiskunnasta löytyy. Etenkin kiinnostuksen kohteena ovat talouden funktion toimijat ja toiminta, sillä

kaivosyhtiön toiminta yrityksenä toteuttaa juuri talouden funktiota. Talouden suhde muihin funktioihin on myös merkittävä, kun ajatellaan muutoksia joita on tapahtunut yritysten, kansalaisyhteiskunnan ja valtion suhteissa globaalien markkinoiden merkityksen kasvaessa. Onko kaivosyhtiöiden yhteiskunnasta havaittavissa nämä muutokset, joita on tapahtunut kansallisvaltioiden institutionaalisissa järjestyksissä ja globaaleilla markkinoilla?

Tutkielmassani kysyn, minkälainen on kaivosyhtiöiden yhteiskuntavastuuraporttien yhteiskunta, eli mitä toimijoita siellä toimii ja minkälaista toimintaa se sisältää? Tarkoituksena on siis selvittää toimijat ja niiden erityiset intressit, jotka yhdessä yleisten intressien kanssa muodostavat ideaalin mukaisen yhteiskunnallisen legitimitetin.

Työni ensimmäinen tutkimustehtävä koskee aineistosta esiin nousevien toimijoiden määrittelyä ja nimeämistä, eli ketkä ovat yhteiskuntavastuun raporttien yhteiskunnan keskeiset toimijat ja mitkä ovat keskeiset toimialat, jotka ovat edustettuina? Tämän kysymyksen kautta selviää ne toimijat, jotka ovat keskeisiä kaivostoiminnan yhteiskunnassa. Toinen tehtävä koskee yhteiskunnassa tapahtuvaa toimintaa, eli selvitän mikä on toiminnan sosiologinen luonne. Samalla voimme sanoa jotain siitä, onko raporttien toiminta yhteiskunnallistavaa toimintaa.

Lähtökohtanani on erityisesti tarkastella sitä, minkälainen talouden suhde on muuhun yhteiskuntaan tässä yhteiskuntavastuun raporttien yhteiskunnassa. Yritysten yhteiskuntavastuun raporteissa markkinalähtöinen tulkintakehys on ohjannut niiden kehitystä ja jäsentää edelleen taloudellisen vastuun kautta yritysten ympäristövastuuta ja yritys vastuun raportointia (Malmelin 2012, 192). Tarkasteltaessa yritysten yhteiskuntavastuun raporteja on siis huomioitava se seikka, että yritykset pyrkivät raporttien kautta ja niiden sisällä määrittämään yhteiskuntavastuuta. Tämä yhteiskuntavastuun sisältö painottaa taloudellista vastuuta, mikä muodostaa lähtökohdan yrityksen muille yhteiskuntavastuille. Anttiroiko kuitenkin huomauttaa, ettei yritys vastuun määrittelijä (yritys) ole se

toimija, joka pystyy määrittelemään lopullisen yhteiskuntavastuun sisällön. (Anttiroiko 2004, 47.) Lähden siis siitä ajatuksesta, että yhteiskuntavastuun raportit ovat lähtökohdiltaan markkinalähtöistä puhetta, ja siten se sisältää tietoa siitä, miten talouden ja muun yhteiskunnan suhde nähdään yrityksessä.

5 TUTKIMUSAINEISTO JA -METODI

5.1 Raportit ja vuosikertomukset

Yritysten vastuuraportointi on saanut alkunsa 1980-luvulla, jolloin yritykset alkoivat julkaista ympäristöraportteja. 2000-luvulla yritykset ovat julkaisseet ympäristö- ja yhteiskuntavastuun raportteja, joita on sittemmin alettu kutsua yritys vastuun raporteiksi. Toisaalta näiden raporttien kutsuminen yritys vastuun raporteiksi on yleistä ja ne yleensä ymmärretään merkitykseltään samaksi asiaksi. Lisäksi yritykset ovat alkaneet julkaista raporttejaan sekä oheistietoa nettisivuillaan. (Kuisma & Temmes 2011, 267; Pälli & Turunen 2011, 284.) Käytän tässä tutkielmassa raportti-käsitettä viitatessani aineistooni, vaikka aineistoni ei nimellisesti sisällä ”raportteja”.

Yritysten raportoinnin syyksi nähdään sekä taloudelliset syyt että poliittiset ja viestinnälliset tavoitteet. Yritykset voivat pyrkiä seuraamaan ja kehittämään toimintaansa raportoinnin kautta. Toisaalta yritykseen kohdistuvat ulkopuoliset odotukset ovat syynä raportointiin, jolla voidaan luoda myönteistä kuvaa yrityksestä sekä edistää vuorovaikutusta viiteryhmien kanssa. Tässä tutkimuksessa lähtökohtana on tarkastella raportointia yritysten toiminnan kuvaajana, josta saa tietoa yrityksen toimintatavoista ja niiden perusteista. Tällä raportoinnilla on keskeinen rooli yritysten oikeutuksen saavuttamisessa. Samalla raportointi voi altistaa yrityksen toimet entistä tarkemman ja normatiivisen arvioinnin kohteeksi sekä johtaa pahimmassa tapauksessa konflikteihin tai oikeutuksen menetykseen. (Malmelin 2011, 96; Sorsa 2011, 162–163.)

Yritysten raportointi kuvastaa myös yritysten ja yhteiskunnan suhteiden muutoksia. Vaikka raportointi ei suoraan muuta liiketoimintaa ja tapoja tehdä politiikkaa, ne kuitenkin tuovat esiin ja toistavat käsityksiä siitä, mikä on luonnollista ja hyväksyttävää, samalla syrjäyttäen niistä poikkeavia näkemyksiä.

Näin ollen vastuutekstit myös tuottavat yhteiskuntavastuuta tietyssä ajassa ja paikassa. Yhteiskuntavastuun raportoinnilla on vaikutuksia siihen miten yhteiskunnan ja yritysten suhdetta määritellään, ja mitä pidetään yritysten osalta riittävänä yhteiskuntavastuuna. (Malmelin 2011; Pälli & Turunen 2011.)

Kaivosyhtiöt ovat olleet vuosia arvostelun kohteena niiden toiminnasta ympäristölle ja ihmisille aiheutuvien haittojen vuoksi. Paine kansalaisten ja kansalaisjärjestöjen osalta on vaikuttanut kaivosyhtiöiden raportointiin. Kaivosyhtiöille raportointi on muiden yhtiöiden tavoin mahdollisuus kertoa saavutuksistaan ja käytännöistään. Sen kautta kaivosyhtiöt pyrkivät osoittamaan toimintansa hyödyllisyyden. Pelkkä vakuuttelu siitä, että kaivosyhtiöiden toiminnasta ei aiheudu haittaa ympäristölle, on korvattu laajemmalla sanomalla yhtiön halusta toimia yhdessä viiteryhmiensä rinnalla. (Perez & Sanchez, 2009.) Tätä sanomaa kaivosyhtiöt haluavat levittää raportoinnin välityksellä.

Kuten ylempänä olen jo maininnut, yritysten, kuten myös kaivosyhtiöiden, yhteiskuntavastuuraportointi on kuitenkin markkinalähtöistä ja sisältää paljon puhetta taloudellisesta kestävydestä. Kestävyuden jaottelu raporteissa sosiaaliseen ja taloudelliseen vastuuseen sekä ympäristövastuuseen on vakiintunut käytäntö, jota harvemmin kyseenalaistetaan. Yrityksien ympäristövastuun viestinnällä onkin vaikutusta siihen miten vastuun sisältö määritellään ja ymmärretään. (Turunen & Pälli 2011, 286.) Yritysten pyrkiessä viestinnällä rakentamaan mainettaan ja kuvamaan vastuullisuuttaan, ne voivat samalla vaikuttaa siihen vastuullisuuden kokonaiskuvaan, jota vasten niiden toimintaa tarkastellaan. Raporttien poliittisten ja taloudellisten merkityksien ohella niillä on viestinnällisiä tavoitteita. Malmelinin (2011) mukaan raportointi on yrityksille paitsi merkittävä viestintäväline määrittää tilanteita, se on myös keino osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Valintani käyttää yhden kaivosyhtiön, raporteja tarkoittaa tutkimuksen kannalta kuitenkin sitä, ettei tehtyjä hypoteeseja voida yleistää koskemaan koko

teollisuuden alaa, vaan ne koskevat tässä tapauksessa juuri Talvivaaran kaivosyhtiötä. Lisäksi raporteissa yhtiö ja sen edustajat ovat niitä, jotka pääsevät ääneen eli kertovat miten asiat ovat. Raportit ovat siis yrityksen konstruoimaa kuvaa todellisuudesta, joissa ei välttämättä tule esiin ne kaikki asiat joista sidosryhmät tai kansalaiset haluaisivat tietoa. Samalla niiden voidaan katsoa pyrkivän uusintamaan ja pitämään yllä sitä yrityskulttuurista ajattelumallia, jota ne edustavat. (ks. Chwastiak & Young 2003.) Toisaalta Koskisen ym. (2005) mielestä yritysten yhteiskuntavastuun raportoinnin institutionalisoituminen on myös rajoittanut niiden johtopäätöksien määrää, joita niistä voidaan tehdä (Malmelin 2011, 101). Yhteiskuntavastuun raporttien käyttämistä tutkimusaineistona on edistänyt niiden helppo saatavuus, yritysten tarjotessa raporttejaan verkkosivuillaan. Raporttien sisältämä tieto on myös monipuolistunut, eikä niiden sisältö keskity vain taloudellisten tunnuslukujen esittämiseen. Tämä tarkoittaa, että yrityksen yhteiskuntavastuusta on tarjolla raporttien välityksellä kattavasti tietoa, jonka ainakin tulisi esittää yritysten virallista linjaa.

Tämän tutkimuksen aineistona käytän Suomessa operoivan kaivosyhtiön, Sotkamossa, Talvivaaran alueella toimivan Talvivaaran kaivososakeyhtiö Oyj:n yhteiskuntavastuuviestinnän materiaalia. Talvivaaran Kuusilampi ja Kolmisoppi esiintymät, jotka muodostavat viimeisten arvioiden mukaan yhden Euroopan suurimmista sulfidisen nikkelin varannoista, kartoitettiin jo 1970- ja -80-luvulla, mutta niiden hyödyntäminen tavanomaisilla metallien rikastustekniikoilla todettiin kaupallisesti kannattamattomaksi. Outokumpu-konserni myi kaivosoikeudet vuonna 2003 perustetulle Talvivaaran kaivosyhtiölle vuonna 2004, jonka myötä Talvivaaran kaivosyhtiö sai myös oikeudet hyödyntää tietoa Outokummun kehittämästä bioliuotus-menetelmää, jota Talvivaaran kaivosyhtiö onkin kehittänyt ja käyttänyt hyödyntäessään esiintymien malmivaroja. Kaupallinen tuotanto on alkanut vuonna 2009, kaivosalueella tehtyjen mittavien bioliuotuskokeiden jälkeen, jotka osoittivat sen käyttökelpoisuuden nikkelin rikastuksessa. Kaivoksen suunniteltu vuosittainen tuotantomäärä on 50000 tonnia nikkeliä, jonka lisäksi sivutuotteina 90000 tonnia sinkkiä, 15000 tonnia

kuparia ja 1800 tonnia kobolttia. Lisäksi Talvivaara on hakenut lupaa Uraanin talteen ottamiseksi ja jatkojalostamiseksi myyntiin. (Talvivaaran internetsivusto.) Talvivaaran toiminta on kuitenkin kohdannut sekä tuotannollisia että ympäristöongelmia, joiden vuoksi tuotantomäärät ovat jääneet selvästi asetetuista tavoitteista. Biokasaliuotuksen toimivuus on kyseenalaistettu ja yhtiön ongelmat kaivosalueen vesitaseen hallitsemiseksi ovat olleet esillä. Lisäksi kipsisakka-altaiden vuodot ovat aiheuttaneet päästöjä ympäröiviin vesistöihin, aiheuttaen lisäkustannuksia ja epäilyjä yhtiön mahdollisuudesta jatkaa toimintaansa tulevaisuudessa.

Talvivaara on julkaissut vuodesta 2010 alkaen vuosikertomuksensa nettisivuillaan, jolloin se ei ole julkaissut varsinaista yhteiskuntavastuun raporttia, vaan on sisällyttänyt yhteiskuntavastuuviestinnän osaksi vuosikertomustaan. Talvivaaraa koskevassa analyysissäni aineistonani on erityisesti vuosikertomukseen sisältyvä Kestävä kehitys-osio, jossa yhtiö käsittelee ja tuo esiin vastuullista liiketoimintaansa ja kestävä kehityksen tavoitteitaan. Lisäksi aineistoni käsittää vuosikertomukseen sisältyvät liiketoiminnan katsaukset sekä hallituksen puheenjohtajan ja yhtiön toimitusjohtajan katsaukset. Nämä katsaukset sisältävät yhtiön strategiset toimintalinjat ja ne sisältävät tietoa yhtiön tulevaisuuden suunnitelmista. Niitä voidaan pitää tärkeänä osana yhteiskuntavastuuta, niiden edustaessa yhtiön johdon näkemyksiä. (ks. Castello & Lozano 2011.) Vuosikertomukset sisältävät myös erillisen strategia-osion, jossa yhtiö tuo lyhyesti esiin strategiaansa. Sisällytin myös ne mukaan analyysiin, sillä halusin varmistaa, ettei niiden poisjättäminen johtaisi joidenkin tärkeiden argumenttien ohittamiseen, joita raportin muissa kohdissa ei ehkä mainittaisi.

Yhteiskuntavastuuviestinnän materiaalia, jota käytän tutkimuksessani, ovat siis Talvivaaran kaivosyhtiön vuosikertomukset vuosilta 2011 ja 2012. Tutkielmani aineistoa kerätessäni ne olivat tuoreimmat saatavilla olevat vuosikertomukset. Käytyäni läpi aineistoksi tarkoitettuja raportteja, tulin siihen johtopäätökseen että kahdessa raportissa on tarpeeksi aineistoa, eli se on riittävä enkä täten valinnut

mukaan enää aikaisemmin julkaistuja enkä vuoden 2013 vuonna julkaistua tuoreinta raporttia. Oletan, että yhdessäkin raportissa olisi ollut tarpeeksi materiaalia analyysia varten, mutta kahden raportin käyttö mahdollistaa ottaa huomioon mahdolliset muutokset raportoinnin sisällössä.

Valitsin tutkimukseni aineistoksi Talvivaaran kaivosyhtiön yhteiskuntavastuun viestinnän materiaalin, koska Talvivaaran kaivostoiminta on saanut viimeisten vuosien aikana paljon huomiota ja julkisuudessa on käyty paljon keskustelua kaivoksen toiminnasta ja sen mahdollisesti aiheuttamista haitoista ympäristölleen. Oletankin, että Talvivaaran kaivosyhtiö pyrkii vahvasti takaamaan toimintansa oikeutuksen yhteiskuntavastuuviestinnän kautta, ja että tämä näkyy myös heidän julkaisemassaan materiaalissa siten, että se pyrkii panostamaan yhteiskuntavastuun raportoinnin sisältöön. Talvivaaran nouseminen yhteiskunnalliseen keskusteluun toiminnan hyväksyttävyydestä, tekee siitä ja sen yhteiskuntavastuun raportoinnista yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kannalta kiinnostavan, sillä raportit kutsuvat yleisöä rakentamaan yhdessä toimintansa hyväksyttävyyttä.

Tutkielmani aineistona raportit eivät siis ole vain kanavia, joiden kautta voidaan lähettää viestejä sidosryhmille, vaan ne edustavat interaktiivälinettä, jossa yhteiskunnallistumista tapahtuu. Kuten Pietilä ja Sodermann (1994) asettivat sanomalehden tutkimusesineeksi, asetan yhteiskuntavastuun raportin välineeksi, jossa yhteiskunta toteutuu interaktiona. Uutisjournalismin ollessa yksi osa yhteiskunnan asettamiseen, se ei aseta yhteiskuntaa lopullisesti. Viestinnän vastaanoton ymmärtäminen sosiaalisena toimintana tekee siitä osan sosiaalista toimintaa. Samoin kuin viestien lähettäminen, jossa esimerkiksi sanomalehti reagoi ulkoisiin tapahtumiin lähettämällä viestejä (uutisia). (Pietilä & Sodermann 1994, 50–51.) Yhteiskuntavastuun raportit ovat vastaavasti vastaus ulkopuolisiin ärsykkeisiin, ja lukijat ottavat ne vastaan viestinnän virittäminä. Lehden kääntyessä yleisön puoleen ja yleisön lehden puoleen, syntyy lukijoiden ja lehden välinen yhteisö, joka Pietilän ja Sodermannin tutkimuksessa on Helsingin Sanomat. Tämä yhteisö on kooltaan suuri, käsittäen

1,3 miljoonan lukijakunnan. Yhteiskuntavastuun raportin lukijakunta tai yleisö on tähän verrattuna minimaalinen, mutta se luo lukijoiden ja raportin välisen yhteisön.

5.2 Tutkimusmetodi

Aineiston analyysini lähtökohtana on laadullinen sisällönanalyysi. Sisällönanalyysi toimii laajempaa laadullisen tutkimuksen teoreettisena kehyksenä, joka sisältää erilaisia tekstin ja puheen analyysimenetelmiä. Sisällönanalyysissa tarkoituksena on eritellä ja tyypitellä aineistoa sekä pyrkiä löytämään eroja ja yhtäläisyyksiä aineistosta. Tutkimustehtäväni kannalta tämä on vain yksi osa analyysia. Tämän lisäksi pyrin analysoimaan tarkemmin aineiston sisältämään argumentointia, jonka avulla pyrin vastaamaan asettamiini tutkimuskysymyksiin. Tätä varten hyödynnän sisällönanalyysissa retorisen analyysin ja diskurssianalyysin keinoja. Lähestymistapani aineistoon on siis tekstianalyysi, mikä yhdistää erilaisia tutkimusmenetelmiä tekstin analyysiin.

Sisällönanalyysi on tekstianalyysia, missä tarkastellaan tekstimuotoisia aineistoja kuten raportteja tässä tutkimuksessa. Sisällönanalyysin avulla pyritään tällöin luomaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus ja kytkemään se ilmiön laajempaan kontekstiin sekä tutkimukseen. Tuomi ja Sarajärvi (2009) jaottelevat sisällönanalyysin muotoja sen mukaan, mikä on teorian ohjaavuus suhteessa tutkimuksen aineiston hankintaan, analyysiin ja raportointiin. Jaottelu aineistolähtöiseen, teoriaohjaavaan ja teorialähtöiseen sisällönanalyysiin voidaan myös perustella niiden sisältämän päättelyn logiikan perusteella. Oma analyysini on teoriaohjaavaa, mikä tarkoittaa, että analyysiyksiköt valitaan aineistosta, aikaisemman teoreettisen tiedon ohjatessa ja auttaessa analyysin teossa. Analyysissa ”yhdistyvät” sekä aikaisemman tiedon vaikutus että aineistosta itsestään löytyvät tiedot. Teoriaohjaavan analyysin päättely onkin usein abduktiivista päättelyä, jossa tutkijan ajatteluprosessin perustana olevat

vihjeet ja johtolangat muodostavat lopulta ratkaisun. Laadullinen analyysi, jota siis tässä tutkimuksessa tehdään, koostuu kahdesta vaiheesta, jotka eivät ole erillisiä. Ensimmäinen näistä on havaintojen pelkistäminen, jossa aineistoa tarkastellaan aina tietyistä teoreettis-metodologisesta näkökulmasta. Toinen vaihe on puolestaan arvoituksen ratkaiseminen tai tulosten tulkinta. Pelkistettyjen havaintojen tulkinta johtolankoina ja viittaaminen muuhun tutkimukseen sekä teoreettisiin viitekehyksiin ratkaisevat arvoituksen. (Alasuutari 1999; Tuomi & Sarajärvi 2009.)

Jotta sisällönanalyysi ei jäisi vain sisällön erittelyn tasolle, on syytä kiinnittää huomiota näiden kahden menetelmän eroon. Kvantitatiivista sisällön erittelyä on käytetty paljon metodina tutkittaessa yritysten yhteiskunta- ja ympäristövastuuraportteja. Tämä määrällinen aineiston analyysi on käsittänyt sisällön tyypittelyä sekä kategorisointia, jonka tavoitteena on ollut selvittää raporttien keskeisimpiä aiheita tarkastelemalla niiden esiintymismääriä aineistoissa. Vaikka sisällön erittely on sopiva metodi, jos halutaan vertailla raportoinnin käytäntöjä eri maiden välillä, se ei sovellu laadullisen tutkimuksen metodiksi siinä mielessä kuin sisällönanalyysi. Tämän kaltainen sisällön erittely jää hyvin pintapuoliseksi, eikä sen avulla voida esimerkiksi sanoa mitään siitä, mitä merkityksiä raportit ja niiden tekstit sisältävät. (Laine 2009, 33.) Käytännössä sisällön erittely ja sisällönanalyysi eroavatkin siinä, että erittely on yleensä tekstin sisällön kvantitatiivista erottelua, sisällönanalyysin tarkoittaessa dokumenttien sisällön kuvaamista sanallisesti (Tuomi & Sarajärvi 2009). Sisällönanalyysi itsessään voi myös jäädä keskeneräiseksi ja pelkäksi sisällön erittelyksi, jos järjestetty aineisto esitetään tuloksina sen sijaan, että analyysin tuloksena olisi saatu tehtyä johtopäätöksiä aineistosta.

Sisällönanalyysi on tekstianalyysia, kuten diskurssianalyysi tai retorinen analyysi. Sisällönanalyysissa etsitään tekstien merkityksiä, diskurssianalyysin selvittäessä miten merkityksiä tekstissä tuotetaan. Retoriikka on puolestaan kiinnostunut tekstin sisältämästä argumentaatiosta, jolla pyritään vakuuttamaan kuulijat. Tämä on siis hyvin yksinkertaistettu kuvaus näiden menetelmien

eroista. Merkittävää on kuitenkin se, ettei näiden eri metodien tuottama tieto ole yhteismitallista, mutta ne sisältävät tutkimuksellisia ideoita, joita voidaan hyödyntää yhdessä, kuten esimerkiksi Laine (2009) on tehnyt tutkiessaan yritysten raporttien sisältämää yhteiskuntavastuupuhetta.

Laine määrittelee soveltamansa tutkimusmenetelmän tulkitsevaksi tekstianalyysiksi, joka pohjautuu diskurssianalyttiseen tutkimussuuntaukseen (Laine 2009, 34). Diskurssianalyttinen lähestymistapa sisältää useampia eri suuntauksia, jolloin sitä ei voi määritellä yhtenäiseksi ja sisällöltään vakiintuneeksi menetelmäksi. Jokisen, Juhilan ja Suonisen (1993) määritelmän mukaan, diskurssianalyttisellä tutkimuksella voidaan yleisesti tarkoittaa kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimusta, jossa analysoidaan, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan (Suoninen 2006, 19). Laine kuvailee omaa metodologiaa tekstien kriittiseksi ja yksityiskohtaiseksi lukemiseksi, josta nousevat päätelmät ovat subjektiivisen järjestyksen tulosta. Tekstejä luetaan useampaan kertaan läpi ja tehdään tulkintoja, jonka jälkeen tekstejä käydään taas uudelleen läpi, samalla tehden uusia tulkintoja ja muokaten aikaisempia tulkintoja. Tulkinnat ovat hermeneuttisen päättelyketjun tulosta, jossa tutkija tarkastelee tekstejä ottaen huomioon tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen sekä sen kontekstin, jossa tekstit ovat syntyneet (Laine 2009, 35.)

Laine tutkii yhteiskuntavastuun raportteja välineinä, joilla todellisuutta rakennetaan ja toiminnan oikeutus yhteiskunnassa varmistetaan. Yhteiskuntavastuun raporttien tekstit sisältävätkin argumentaatiota ja retorisia keinoja, joiden avulla yrityksestä pyritään strategisesti luomaan haluttu kuva ja vakuuttamaan yleisö (em., 34). Laine siis tarkastelee argumentaatiota osana sitä sosiaalista toimintaa, jota raportointi on. Retoriikkaa ja argumentaatiota voidaankin pitää osana diskurssianalyttistä tutkimusta (ks. Jokinen 2006). Varsinaista retorisen analyysin sijaan, retoristen keinojen ja argumentaation tarkastelu sisältyvät Laineella tulkitsevan tekstianalyysin metodin viitekehykseen.

Varsinaisen aineiston analyysin olen aloittanut luokittelemalla teksteissä esiintyviä toimijoita. Olen siis aineistoa lukemalla muodostanut kuvan siitä kontaktiverkosta, mikä yhteiskuntavastuun raporttien tekstissä muodostuu. Nämä kontaktit ovat se yhteiskunnallistumisen alkeistaso, joka perustana sosiaaliselle toiminnalle. (ks. Szczepanski 1970.) Kontaktiverkon toimijoilla tarkoitetaan niitä ihmisiä tai ryhmiä, joihin raporttien teksteissä viitataan. Lähtökohtana on, ettei raporteissa ole puhetekoja, joita ei joku toimija olisi tehnyt. Puheteot ovat siis toimijoiden toimintaa, samalla ne usein puhuvat muista toimijoista. (ks. Pietilä & Sodermann 1987.) Yhteiskunnan koostuessa erilaisista ja eri alan toimijoista, jäsenmän toimijoita niiden toimialojen, toimialasektorien ja henkilöluokan mukaan. Toimialasektori sisältää tiedon siitä, onko toimija valtiollinen, yksityinen, yritys vai kansalaisjärjestö. Henkilöluokka puolestaan kertoo siitä, onko toimija henkilö, yhtymä vai yhtymän edustaja. Yhtymällä tarkoitetaan tässä esimerkiksi organisaatioita, pienryhmiä ja kategorioita. Tämän luokittelun avulla selvitetään siis, mitä toimijoita raportin yhteiskunnasta löytyy.

Empiirisen analyysin seuraavassa vaiheessa pysyn kontaktitasolta ja selvitan raporttien toimijoiden päämääriä ja toimintaa. Analyysissa hyödynnän Alasuutarin kehittämää päämäärärationalista toimintaa kuvaavaa analyysimallia, jonka kohteena ovat tekstien argumentaatiostruktuurit. Tarkoituksena on selvittää toimijoiden toiminnan päämääriä, keinoja, mahdollisia esteitä ja vastustuksen keinoja. (Alasuutari 1999, 135–141; ks. Valkonen 2003.) Pyrin siis löytämään aineistosta ”kertomukset” toiminnasta ja purkamaan ne alla kuvattuun analyysikaavioon. Olen siis käynyt raportit läpi siten, että löytyneet toiminnan kuvaukset on jäsenetty kaavioon, samalla luokitellen raporttien argumentaatiota aiheittain. Luokittelu perustuu teksteistä nousseisiin aiheisiin, eikä siis perustu ennalta päätettyyn luokitteluun tai raporteissa esiintyvään luokitteluun. Oheisena esimerkkinä on Talvivaaran vuoden 2011 vuosikertomuksesta hallituksen puheenjohtajan katsauksesta tehty argumentaatiostrukturi:

Vuosi alkoi hyvin, mutta metallien talteenottolaitoksen ongelmat ja niitä seurannut käyttöasteen lasku aiheuttivat pidennetyn huoltoseisokin, jonka jälkeen vuoden kolmannella neljänneksellä tuotantoa haittasi ennakoimaton rikkivetylaitoksen ongelmista johtunut seisokki. Metallien tuotannosta esiintyneistä vaikeuksista huolimatta yrityksen johto ja toiminnoista vastaava tiimi toimivat nopeasti ja ryhtyivät tarkasti kohdennettuihin toimiin sekä johtamis- että tuotantojärjestelmien uudistamiseksi. Uudistustoimet ovat osa jatkuvaa prosessia ja Talvivaaran kasvua projektista toimivaksi kaivokseksi.

TOIMINNAN PÄÄMÄÄRÄT: Talvivaaran kasvu projektista toimivaksi kaivokseksi	TOIMINNAN KEINOT: Johtamis- ja tuotantojärjestelmien uudistaminen
ESTEET TAI VASTUSTAJAT: Tekniset ongelmat tuotannossa	VASTUSTUKSEN KEINOT TAI ONGELMIEN ILMENEMISMUOTO: Käyttöasteen lasku Huoltoseisokki

Kirjoituksessa puheenjohtaja tuo esiin tavoitteen vakaasta ja toimivasta tuotannosta. Tavoitetta ei kuitenkaan ole saavutettu, johon kirjoituksessa esitetään selvät syyt ja kuvataan miten ne näkyvät. Kirjoituksessa puheenjohtaja tuo kuitenkin esiin ne keinot, joilla tuotanto saadaan toimivaksi. Kyseisen kirjoituksen olen luokitellut tuotannon luokkaan.

Olen käynyt koko aineistoni läpi samalla tavalla, käyttäen apuna yllä esitettyä analyysimallia. Käytännössä olen käynyt aineistonani olevien raporttien tekstejä läpi siten, että olen pilkkonut tekstit pienempiin osiin, eli analysoinut ne kappale kappaleelta tehden niistä argumentaatiotiivistelmiä. Joissakin kappaleissa on argumentointi sisältänyt useampia päämääriä ja mahdollisia esteitä, jolloin

kappaleiden argumentaatio on luokiteltu useampaan luokkaan, joita sitten on uudelleen analysoitu tarkemman luokituksen takaamiseksi. En kuitenkaan jätä analyysia vielä tähän, vaan käytän analyysikaavion avulla luokiteltuja argumentaatiostruktuureja apuna selvittäessäni, mitä ovat ne toimijoiden erityiset intressit, jotka kohtaavat yleisön yleiset intressit. Tekstien analysointi luokittelun pohjalta syntyneen kokonaisuuden pohjalta tuo lopulta esiin ne erityiset intressit ja toiminnan, joita argumentaatio pitää sisällään. Tämä tarkoittaa tekstitason analyysia, jossa tekstejä luetaan yhä uudelleen läpi, analysoiden havaintoja tarkemmin sekä tarvittaessa muuttamaan jo tehtyjä tulkintoja. (ks. Valkonen 2003, 48–49.)

6 YHTEISKUNTA RAPORTEISSA

”Kestävän kehityksen raportin tärkeimmät kohderyhmät ovat sijoittajat ja osakkeenomistajat, kaivoksen naapurit, paikallisyhteisöt sekä kansalais- ja ympäristöjärjestöt. Toivomme, että keskeisten vastuullisuusteemojemme raportointi palvelee myös asiakkaitamme, henkilöstöämme, urakoitsijoita ja palveluntoimittajia sekä potentiaalisia työnhakijoita sekä muita toiminnastamme kiinnostuneita tahoja.”
(Talvivaara 2012, 26.)

Yllä olevassa tekstissä, joka on lainaus Talvivaaran vuosikertomuksesta, kerrotaan kenelle raportti ja siinä esitetyt tiedot ovat yhtiön puolesta suunnattuja. Voimme siis kirjoituksen perusteella ajatella, että yhtiö välittää raportin kautta tietoa sidosryhmilleen, jotka ovat täten viestinnän kohde. Puhe yhteiskuntavastuusta, ympäristöasioiden ja turvallisuuden hoitamisesta sekä talouden tunnusluvut ja tavoitteet ovat Talvivaaran vuosikertomuksessa esillä tiheästi. Raporteissa yhtiö tuo esille sidosryhmänsä sekä esittää ne toimet, joita se on tehnyt ja tulee tekemään saavuttaakseen itselleen asettamansa päämäärät. Tyytyminen siihen, että raportissa selvästi esitetyt sidosryhmät olisivat ainoat toimijat joihin yhtiö on kontaktissa, tarjoaa liian kapean kuvan raporttien kontaktiverkon toimijoista. Samoin toiminnan ja päämäärien osalta, raportissa suoraan esitetyt tavoitteet eivät vielä tarjoa koko kuvaa päämääristä ja tavoitteista, eikä mahdollisista esteistä.

Seuraavaksi tarkastelen niitä toimijoita, jotka muodostavat raporttien kontaktiverkon. Toimijoiden analysoinnin avulla saamme kuvan siitä, ketä kaivosyhtiön yhteiskunnassa on mukana jonkinlaisena toimijana, ei pelkästään tiedon vastaanottajana. Tämän jälkeen siirryn analysoimaan kontaktitason toimintaa ja päämääriä. Toiminnan ja päämäärien analyysissä puran auki niitä keskeisimpiä diskursseja, joita aineistosta nousee esiin.

6.1 Toimijat

Analyysin pohjalta syntynyt kontaktiverkko muodostuu niistä toimijoista, jotka raporttien teksteissä mainitaan toimivan, eli ne ovat jotain toimintaa tai tehtävää suorittavia agentteja. Toimijoiden luokittelussa käytin apuna Tilastokeskuksen toimialaluokitusta vuodelta 2008 sekä Tilastokeskuksen sektoriluokitusta vuodelta 2012. Lopullisessa luokittelussa sekä toimialojen ja sektorien nimeämisessä olen kuitenkin hieman poikennut Tilastokeskuksen luokitteluista. Luokittelussa ja nimeämisessä pyrin kuitenkin siihen, että toimialojen ja sektorien nimet kuvaavat mahdollisimman hyvin luokkien sisältämien toimijoiden toimialaa/sektoria. Tämän lisäksi yhdistin toimijaluokkia suuremmiksi kokonaisuuksiksi, jotka käsittävät esimerkiksi talouden sektorin, jossa on yritystoiminnalliset ja talouden alalla operoivat toimijat. Toimialan ja sektorin ohella luokittelin toimijat sen perusteella, onko kyseessä henkilö, organisaation edustaja, organisaatio vai fiktiivinen eli konstruoitu kategoria (ks. Pietilä & Sodermann 1994, 58–59;83–84). Analyysissä en huomioinut samoja toimijoita useampaan kertaan, vaan luokittelin jokaisen toimijan vain kerran, muodostaen kuvan siitä, mitä eri toimijoita raporttien kontaktiverkoissa toimii ja minkälaisia toimijoita ne ovat.

Analyysin tuloksena raporteissa esiintyviä eri toimijoita on 156 kappaletta. Toimijat jakautuvat eri toimialoille, joita on yhteensä 13, sisältäen kaivostoiminnan; teollisuuden ja energian; rahoituksen; ammatillisen, tieteellisen ja teknisen toiminnan; tukku ja vähittäiskaupan; kuljetuksen ja varastoinnin; julkisen hallinnon ja maanpuolustuksen; koulutuksen; terveys- ja sosiaalipalvelujen; informaation ja viestinnän sekä majoitus- ja ravitsemispalvelujen toimialat. Lisäksi mukana ovat vielä urheilu ja järjestöt omina toimialaluokkinaan. Toimijoita, joiden toimialaa ei luokiteltu on edellä mainittujen toimialojen ohella yhtenä luokkana. Vaikka niiden toimialasta ei ole tietoa, ovat ne kuitenkin olennainen osa muodostettaessa kokonaiskäsitystä raporttien kontaktiverkosta.

Suurin toimiala on kaivostoiminta. Raporteissa on yhteensä 39 eri agenttia, joiden toimialana on kaivostoiminta. Tämä ei ole yllättävää, kun ajatellaan, että raportti on kaivosyhtiön puhetta, jossa se pyrkii kertomaan omasta toiminnastaan. Kaivostoiminta tulee tällöin esiin raporttien teksteissä useammin kuin muu toiminta. Lisäksi kaivosyhtiön edustajat pääsevät ääneen raporteissa, toisin kuin muut toimijat joille mahdollisuutta tähän ei ole tarjolla. Raporttien agentit jakautuvat toimialoittain niin, että seuraavaksi suurimmat toimialaluokat ovat julkinen hallinto ja maanpuolustus ja ei toimiala-luokka. Itse asiassa ei toimiala-luokkaa en ole laskenut omaksi toimialakseen, mutta sen sisältämät agentit ovat kuitenkin kolmanneksi suurin ryhmä kun sitä verrataan toimialojen kanssa. Kaivostoiminta ja julkinen hallinto käsittävät yhteensä melkein puolet eri agenttien määrästä raporttien kontaktiverkossa.

Kun yhdistetään toimialoja sen mukaan, mikä on niiden toimialasektori, saadaan muodostettua talouden, valtion, kansalaisyhteiskunnan ja yksityisten ihmisten sektorit. Näistä sektoreista talouden ja valtion sektorit ovat suurimmat, jättäen kansalaisyhteiskunnan ja yksityiset toimijat selvästi pienemmiksi sektoreiksi. Kuten jo toimialaluokituksessa, myös näiden edellä mainitun neljän sektorin ohella on luokka, jossa ovat ne toimijat joiden sektoria ei pystytty määrittelemään. Tämä ei kuitenkaan vielä yksin kerro kaikkea raporttien toimijoista ja heidän keskinäisistä suhteistaan.

Analyysissä toimijoita luokitellaan myös sen mukaan, ovatko ne henkilöitä, organisaatioita vai organisaation edustajia. Näiden lisäksi konstruoidut kategoriat on otettu huomioon. Raporttien teksteissä toimijoita, jotka ovat konstruoituja kategorioita, löytyykin huomattava määrä. Toisaalta henkilöitä yksityisinä toimijoina ei juuri ollut. Henkilöitä ovatkin yhtymien edustajia, jolloin ne voidaan jopa nimetä tai ne ovat kategorisoituja. Kategorioina niitä ei kuitenkaan voida tarkemmin määritellä henkilöinä. Organisaatiot ovat suurin raporttien henkilöluokka. Ne ovat kategorioiden ohella suurin yhtymälaji, ja raporttien kontaktiverkosta ne muodostavatkin ylivoimaisen enemmistön.

Tarkasteltaessa toimijoiden henkilöluokkia, voidaan tehdä se johtopäätös, että raporttien yhteiskunnassa organisaatiot sekä kategoriat, joilla viitataan henkilöihin ja tiettyihin kategorioihin, jotka ovat nimetty esimerkiksi asiantuntijoiksi eli niiden toiminnan mukaan, ovat ainakin määrällisesti hallitsevassa asemassa olevia toimijoita. Erityisesti talussektorin toimijat ovat organisaatioita tai kategorioita. Myös valtiosektorin toimijoista suurin osa muodostuu organisaatioista ja kategorioista. Sosiologisesti tämä tarkoittaa, että suurin osa toimijoista on sosiologisia henkilöitä. Elias (1970) puhuu yhtymistä eli joukoista, kategorioista, piireistä ja organisaatioista, jotka ovat ihmisistä koostuvia sosiaalisia kuvioita. Yhtyminä ne ovat riippumattomia ja esineisiä olioita, joiden taakse ihmiset henkilöinä peittyvät. (em., 88.) Erona talouden ja valtion sektoreiden välillä on kuitenkin se, että talouden sektorilla toimijoina on enemmän organisaatioiden edustajia kuin valtion sektorilla.

Valtion sektorin osalta näyttääkin siltä, että se muodostuu yhteisöllisistä toimijoista. Toimijat ovat melkein kokonaan jakautuneet organisaatioiden ja kategorioiden kesken. Myös kansalaisyhteiskunnassa toimijat eivät ole henkilöitä, vaan kategorioita. Tällöin ne ihmiset, joiden toiminnasta yhteiskunta koostuu, eivät näy.

Yleisten kategorioiden suuri määrä korostuu siinä joukossa toimijoita, joita ei voinut luokitella kuuluvaksi mihinkään luokkaan. Nämä kategoriat eroavat edellä mainituista kategorioista, jotka kuuluvat esimerkiksi valtiosektoriin, siten että ne eivät ole sosiaalisia kategorioita, joissa kategoria on yhteiskuntaelämän kannalta tärkeiden ominaisuuksien mukaan erotettu luokka (ks. Sczepanski 1970). Nämä toimijat ovat esimerkiksi "ihmisiä", "kainuulaisia", "paikallisia" ja "naapureita", jotka esitetään yleisinä, konstruoituina kategorioina ilman, että niistä esitettäisiin tarkempaa tietoa tai että ne saisivat nimen ja kasvot henkilöinä. Yksi syy tähän voisi olla se, että yhteiskuntavastuun raportissa varsinaisena kertojana on vain yhtiö itse, kertoen muiden toimijoiden siirroista. Samalla yhtiö kertojana voi tarkoituksella jättää yksilöimättä toimijoita, jotka ovat helpompi esittää kategorioina, tietynlaisina homogeenisina toimijoina, jolloin

niiden sisältämien ihmisten tai toimijoiden väliset erot eivät tule esiin. Tällä tarkoitan, että esimerkiksi ”paikallisen” kategoria voi käsittää hyvinkin erilaisia toimijoita, joiden intressit eroavat toisistaan, mutta eivät näy, kun puhutaan kategorioista. Tämän kategorisoinnin voi ajatella palvelevan yhtiötä, jos sillä pyritään esimerkiksi oikeuttavan toimintaansa nimeämällä viiteryhmiä epämääräisiin kategorioihin ja näin vähätellen niiden toiminta- tai arvovaltaa (ks. Jokinen 141–143).

6.2 Toiminta ja päämäärät

Toimijoiden erittely ei vielä riitä selvittämään sitä, mikä on raportin yhteiskunta. Lisäksi haluan selvittää, mikä on talouden suhde muuhun yhteiskuntaan, joka yhteiskuntavastuun raportissa muodostuu/muodostetaan. Talouden suhdetta muuhun yhteiskuntaan pyrin edelleen selvittämään analysoimalla toimintaa yllä kuvattua analyysikehikkoa apuna käyttäen. Analyysikehikon avulla järjestän ja luokittelen raporttien tekstejä, pyrkien muodostamaan kuvan raporttien argumentaatiosta. Tämän kuvan pohjalta on mahdollista analysoida raporttien sisältämää toimintaa ja edelleen kuvata erityisiä intressejä.

Raporttien teksteissä nousee esiin kolme eri diskurssia, joiden mukaan luokittelen aineiston. Luokitus perustuu siis aineistosta esiin nouseviin diskursseihin, jotka olen nimennyt tuotannon ja kannattavuuden, turvallisuuden sekä ympäristön ja kestävä kehityksen diskursseiksi. Nämä diskurssit ovat raporttien tekstien sisältämää argumentaatiota. Tekstin luokittelu johonkin edellä mainituista ”diskurssiluokista” kuuluvaksi perustuu tekstien luentaan ja niistä tekemiini tulkintoihin ja uudelleen tulkintoihin, kun olen uudelleen lukenut ja tulkinnut aineistoa aikaisempien tulkintojen pohjalta. Tekstien sijoittuminen johonkin tiettyyn luokkaan ei kuitenkaan aina perustu siihen, mitä aiheita raportissa suoraan käsitellään tai mainitaan. Esimerkiksi ympäristöasioiden käsittely raportissa voi olla tuotannon ja kannattavuuden diskurssiin kuuluvaa, kun puhutaan luonnonvarojen käytön tehostamisesta tai veden

puhdistamisesta, jossa tarkoituksena on pystyä taloudellisesti tehokkaammin hyödyntämään prosessivesien kiertoa.

6.2.1 Kannattavuus ja tuotanto

Esittelen ensimmäiseksi kannattavuuden ja tuotannon diskurssia, joka nousee esiin raportissa monessa kohtaa. Kannattavuus ja tuotanto ovat paitsi yksi raportin keskeinen diskurssi, se on myös vahvasti vaikuttamassa muihin raportin diskursseihin. Tätä voidaan pitää odotusten mukaisena, kun puhutaan liikeyritysten tavasta legitimoida toimintaansa. Onhan liikeyrityksen tavoitteena tuottaa voittoa eli toimia taloudellisesti kannattavalla tavalla. Tämä on siis hyvin yksinkertaistetusti määritelty kuvaus yritysten toiminnasta.

”Talvivaaran pitkän tähtäimen tavoitteena on kasvaa kansainvälisesti merkittävänä perusmetallien tuottajana ja saavuttaa yhtä hyvä tai parempi kannattavuus kuin muilla vastaavilla kaivosyhtiöillä. Yhtiön strategian painopisteitä ovat tuotantoprosessin ja toimintatapojen jatkuva parantaminen ja tehostaminen, luonnonvarojen kestävä ja säästeliäs käyttö sekä kaivostoiminnan ympäristövaikutusten minimointi.”
(Talvivaara 2011, 14.)

Esittäessään strategiaansa, Talvivaara tuo heti esiin keskeisen osan yritysten toimintaa. Tehokkuuden ja kasvun merkitys on keskeinen, kun ajatellaan sidosryhmien ja yrityksen omia taloudellisia etuja. Sidosryhmistä puhuttaessa, taloudelliset edut ovat sijoittajille ja rahoittajille suuntautuvia mahdollisia voittoja tai työllistämisaikutuksia verotulojen ohella. Tuotannon ja liikevoiton kasvattaminen ovat keskeisiä, kyseenalaistamattomia osakeyhtiön tavoitteita, jotka mahdollistavat liiketoiminnan jatkuvuuden ja menestyksen. Tehokkuuden ja kasvun saavuttamiseksi on määriteltävä myös se, miten tavoitteet saavutetaan. Tuotantoprosessien parantamisen lisäksi esitetään myös tuotannon laajentamiseksi tehtyjä suunnitelmia.

”Niin Talvivaara, kuten monet muutkin kaivokset, joutuivat vuoden aikana kamppailemaan alhaisen hintatason ja toisaalta alan nousevien tuotantokustannusten kanssa” (Talvivaara 2012, 13).

”Nikkelin epäsuotuisan hintakehityksen ja osin myös vuoden aikana esiintyneiden teknisten ongelmien takia Talvivaara muutti kolmannella vuosineljänneksellä lyhyen tähtäimen toimintasuunnitelmaansa ja keskittyi kannattavuuden optimointiin tuotannon maksimoinnin sijaan, Osa suunnitelluista investoinneista siirrettiin vuodelle 2012 ja yhtiön taloudellisia toimintaedellytyksiä parannettiin säästämällä prosessin käyttökustannuksissa muun muassa urakoitsijoiden tekemää työtä vähentämällä.” (Talvivaara 2011, 14.)

Tuotannon kannalta alhainen nikkelin hintataso, joka määräytyy globaaleilla markkinoilla, on ongelma. Talvivaaran ollessa kytköksissä kansainvälisiin markkinoihin ja pyrkiessä kansainvälisesti merkittäväksi kaivostoimijaksi, on sen pystyttävä vastaamaan kilpailijoiden tehokkuuteen ja markkinoiden hintakehitykseen. Osana nykyistä globaalia markkinataloutta Talvivaarakin altistuu suoraan nikkelin hintakehityksen vaikutuksille. Yhtenä vastauksena taloudellisen kannattavuuden ongelmiin esitetään käyttökustannuksissa säästämistä. Työn vähentäminen tarkoittaa sitä, että yhtiö voi säästää työvoimakustannuksissa.

”Prosessikehitys ja tutkimustyö tukevat myös liiketoiminnan kehityshankkeita, joissa selvitämme mahdollisuuksia hyödyntää teknologioitamme muun muassa tuotantokapasiteetin kasvattamisessa” (Talvivaara 2012, 17).

Tavoitteiden saavuttamisen uskotaan olevan mahdollisia prosesseja ja toimintatapoja kehittämällä. Tämä viittaa vahvasti kehitysoptimismiin, jossa tekniikalla ja sen kehityksellä on vahva positiivinen asema tavoiteltaessa

parempaa liiketoiminnallista tulosta ja tuotannon laajentamista sekä vakauttamista. Teknisiä ratkaisuja ja tuotannon tehostamiseen tähtäviä prosesseja ja projekteja esitellään tarkemmin osana yhtiön yleistä strategiaa ja taloudellisia päämääriä. Ne ovat myös osa kestävä kehityksen ja ympäristön suojelun argumentointia, mutta korostuvat juuri keinoina saavuttaa tuotannolliset tavoitteet. Tehokkuus määriteltynä perinteisen talousajattelun mukaan tarkoittaa juuri mahdollisuutta hyödyntää resursseja, jossa tehottomuus kääntyy siis tarkoittamaan hukattuja mahdollisuuksia. Ympäristötaloustieteellinen näkökulma, jonka myös yritykset ovat omaksuneet, kuitenkin painottaa tehokkuuden käsitteen ymmärtämistä laajemmin. Tällöin esimerkiksi tehokkaammat prosessit tai materiaalit joita hyödynnetään eivät ole tuotannon kannalta tehokkaampia jos niistä koituu enemmän vahinkoa ympäristölle. (Cato 2011, 7.)

”Talvivaara kehittää aktiivisesti myös uusia tuotteita, prosesseja ja teknologioita luonnonvarojen, materiaalien ja energian käytön tehostamiseksi sekä kaivostoiminnan ympäristövaikutusten vähentämiseksi.” (Talvivaara 2011, 26.)

Kasvua tavoitellaan ympäristöä säästävällä teknologialla, joka samalla tehostaa liiketoimintaa. Luonnonvarat rinnastetaan muiden materiaalien ja energian kanssa resursseiksi, jotka mahdollistavat oikein käytettynä mahdollisimman tuottavan liiketoiminnan. Tässä luonto saa resurssin aseman, jota pitää hyödyntää mahdollisimman tehokkaasti ja ympäristönäkökohdat huomioon ottaen niissä rajoissa, joita lupaehdot asettavat. Tekniikka voi mahdollistaa tehokkaan ja ympäristöystävällisen tuotannon ja tuotannon kasvun ja tavoitteena on jatkuvasti kehittää ja hyödyntää uutta teknologiaa ja kehittää tuotantoprosesseja.

Tuotantoon liittyvät ongelmat näyttäytyvät myös teknologian ja suunnittelun avulla ratkaistavissa olevilta, vaikka osaan niistä ei ole osattu varautua.

”Metallien tuotannossa esiintyneistä vaikeuksista huolimatta yrityksen johto ja toiminnoista vastaava tiimi toimivat nopeasti ja ryhtyivät tarkasti kohdennettuihin toimiin sekä johtamis- että tuotantojärjestelmien uudistamiseksi. Uudistustoimet ovat osa jatkuvaa prosessia..” (Talvivaara 2011, 8.)

”Kuluneena vuonna panostimme liuotusprosessin toiminnan tehostamiseen ja teimme prosessiimme useita parannuksia varmistaaksemme tasaiset ja paremmat liuotustulokset. Lisäksi aloitimme toimenpiteet kestävän vesitaseen saavuttamiseksi ja päästäksemme tuotantoprosessissa suljettuun vedenkiertoon.” (Talvivaara 2012, 17.)

Vesitaseen ongelmat, jotka nousivat yleiseen tietoon kipsisakka-altaan vuodon myötä, ovat häirinneet tuotantoa ja siten tehneet toiminnasta kannattamatonta. Ongelmana onkin itse asiassa sekä tuotannon ja siten liiketoiminnan pysähtyminen että ylimääräiset, luparajat ylittävät, päästöt ympäröiviin vesistöihin. Toiminnan tavoitteet ja päämäärät on tällöin pyritty oikeuttamaan niin, että taloudelliset ja ympäristölliset näkökohdat otetaan argumentaatiossa huomioon. Tuotannon ja kannattavuuden näkökulmasta vesitaseongelmat ovat aiheuttaneet toiminnan vastustusta ja kielteistä julkisuutta. Myös viranomaisten valvonta asettaa omat haasteensa toiminnalle ja saattaa johtaa jopa toiminnan keskeytykseen, jos toiminnan katsotaan rikkovan asetettuja lupaehtoja. Tekniset ongelmat tuotannossa on myös huomioitu ja otettu esiin, vaikka pääasiassa tekniikka on keino ratkaista ongelmat, ei ongelma itse.

”Tutkimus- ja kehitystoiminta on Talvivaaran kehityksen kannalta tärkeää, koska sen avulla voidaan parantaa toimintojen ympäristöystävällisyyttä ja kustannustehokkuutta” (Talvivaara 2011, 10).

Kaiken kaikkiaan edellä kuvattu tuotannon ja kannattavuuden tavoittelu ovat sellaisen ajattelun mukaisia, jossa talouden ja ympäristön suhde määräytyy

luonnonvarojen tehokkaan käytön ja hyödyntämisen kautta, ja missä ympäristölliset ja tuotannolliset ongelmat ovat ratkaistavissa parempien prosessien ja teknologisen kehityksen avulla.

Kannattavuuden ja taloudellisen kasvun tavoittelu muistuttaa neoklassisen talouden paradigmaan perustuvaa ympäristötalouden ajattelua, ja toimijoiden eli kaivosyhtiön ja sidosryhmien väliset suhteet määrittyvät taloudellisten etujen kautta. Neoklassisen koulukunnan edustajat uskovat, että teknologia mahdollistaa jatkuvan energian ja raaka-aineiden käytön. Toiminnan perustuessa maksimointi periaatteelle, on yksilöiden hyvinvoinnin arviointi toiminnan perustana. Lisäksi muutoksia mitataan rahassa. (Kemppi 1995, 98.) Ympäristötaloustiede perustuu siis neoklassiseen ajatteluun, mutta ottaa huomioon luonnonvarojen rajallisuuden ja korostaa ympäristöongelmien olevan markkinoiden epäonnistumisesta johtuvia (Cato 2011, 52–53). Rytteri (2012) puhuu yhteiskunnallisista odotuksista kuten taloudellisista vaikutuksista ja työpaikoista, jotka edustavat käytännöllistä hyväksyttävyyttä kaivostoiminnalle. Ne ovat siis niitä yksityisiä ja erityisiä intressejä, joiden tavoitteena on taloudellinen kasvu.

Talvivaaran tapauksessa puhutaan kuitenkin myös urakoitsijoiden töiden vähentämisestä. Disorganisoidun kapitalismin (ks. Lash & Urry 1987) kohdalla ylempänä esitettiin, että korporatiivinen malli, jossa valtio, yritykset ja työntekijät pyrkivät yhdessä luomaan konsensuksen koskien yritysten ja työntekijöiden etuja, ei enää toimi. Pietilä (2010) viittaa myös tähän kehitykseen, jossa korporatiivinen malli on korvautunut lobbauksella. Vaikka siis tässä puhutaan urakoitsijoiden töiden vähentämisestä, tarkoittaa se myös työvoiman vähentämistä, joka kohdistuu tässä tapauksessa Talvivaaran hyväksi työskentelevien aliuurakoitsijoiden työntekijöihin. Tehokkuuden ja kannattavuuden argumentoinnissa työvoiman vähentäminen voidaan perustella säästämisellä. Raportissa ei tuoda esille sen tarkemmin, onko asiasta tarkemmin neuvoteltu, jolloin saa sen kuvan että asiassa on edetty päämääränä yrityksen ja sijoittajien etu.

Toiminnan oikeuttaminen perustuu siis tuotantoon ja tehokkuuteen, joka takaa voittoja paitsi omistajille ja sijoittajille myös luo hyvinvointia sidosryhmille työllistämällä. Tuotannon ja tehokkuuden saavuttamiseksi vaadittavat toimet ja seuraukset kohdistuvat ympäristöön, mutta ne ovat hallittavissa tekniikan ja prosessien avulla. Tuotannon ja tehokkuuden argumentoinnissa tukeudutaan neoklassiseen ympäristötaloustieteen mukaiseen ajatteluun, jossa nostetaan esiin myös kestävä kehitys. Samoin Talvivaaran tavoitteena on kestävän kehityksen mukainen toiminta.

6.2.2 Kestävä kehitys ja ympäristön suojelu

Kestävän kehityksen mukainen liiketoiminta ja ympäristön suojelu tuodaan raporteissa selvästi esiin yhtiön tavoitteina kannattavuuden ja tehokkuuden rinnalla.

”Talvivaaran tavoitteena on kehittyä kestävän kaivostoiminnan edelläkävijäksi ja huolehtia kaikista toimintansa ulottuvuuksista minimitasoa paremmin...Talvivaarassa uskotaan, että operatiivinen tehokkuus, sosiaalinen vastuullisuus ja ympäristöstä huolehtiminen tukevat toisiaan. Kehittämällä toimintaa kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti Talvivaaralla on parhaat edellytykset houkutella töihin motivoituneita osaajia, toimia tehokkaasti ja turvallisesti sekä parantaa kilpailukykyään.” (Talvivaara 2011, 26.)

Kestävä kehitys nähdään tavoitteellisena toimintana, joka mahdollistaa taloudellisen kasvun sekä ympäristöstä ja ihmisistä huolehtimisen. Ne eivät ole toisiaan pois sulkevia, vaan ennemminkin ne molemmat tulee ottaa huomioon. Kestävä kehitys nähdään myös toiminnan mahdollistavana tekijänä, jota ilman menestys tulevaisuudessa ei olisi mahdollista.

”Jos koko tuotantoprosessi toimii hallitusti, voidaan huolehtia myös ympäristöstä ja ihmisistä, toimia kustannustehokkaasti ja menestyä” (Talvivaara 2012, 25).

Toisaalta kestävän kehityksen voidaan nähdä edellyttävän toimivaa tuotantoa, johon teknologian ja prosessien parannuksilla pyritään, kuten yllä tuli esille. Kestävä kehitys voidaan siis nähdä syynä tai seurauksena menestyksekkäälle toiminnalle (Laine 2005). Ennen kaikkea kestävä kehitys määrittyy kuitenkin vastuullisuuden kautta.

”Ajattelen kestävää kehitystä, ei ainoastaan perinteisenä yhteiskuntavastuuna, kuten maineriskien hallintana tai hyväntekeväisyytenä, vaan laajemmin määriteltynä vastuullisena yritystoimintana, joka turvaa yritykselle yhteiskunnallisen hyväksynnän ja taloudellisen menestyksen.” (Talvivaara 2012, 27.)

Kestävä kehitys on vastuullisesti toimivalle yritykselle välttämättömyys. Vastuullinen yritystoiminta ymmärrettynä kestävänä kehityksenä tarkoittaa myös sitä, että kuten kestävä kehitys myös vastuullinen liiketoiminta on paljolti määrittelykysymys, jolloin se saa erilaisia merkityksiä. Kestävän kehityksen argumentoinnissa pyritään selvästi kertomaan niistä keinoista, joilla kestävää kehitystä tavoitellaan. Näissä painottuvatkin teknologiset ratkaisut, jotka olivat esillä keinoina jo kannattavuuden ja tuotannon tavoitteissa. Kestävän kehityksen roolia ei kuitenkaan pidä nähdä vain keinona pyrkiä neuvottelemaan muiden sidosryhmien kanssa. Kestävä kehitys on ennemminkin vakiintunut osaksi liiketoimintaa ja on vaikuttamassa yritysten toimintatapaan. Kestävän kehityksen mukana on syntynyt ympäristöasiantuntijoiden professio, joka on osana sitä asiantuntijavaltaa, joka korostuu raporteissa. (Malmelin 2011, 187.)

”Osana parannusohjelmaa investoimme uuteen ympäristötekniikkaan metallien talteenoton poistoveden laadun parantamiseksi sekä hajupäästöjen ja kaivostoiminnan aiheuttaman pölyämisen vähentämiseksi.” (Talvivaara 2012, 34.)

Ympäristötavoitteet nivELYVÄT yhteen tehokkuuden ja kannattavuuden kanssa. Tavoitteena on vähentää kaivostoiminnasta aiheutuvia erilaisia päästöjä, jotka kohdistuvat ympäristöön. Samalla veden laadun parantamiseen investoitu tekniikka toimii keinona tehokkaampaan luonnonvarojen käyttöön. Raporteissa viitataan usein ympäristötehokkuuteen ja, joka on linjassa puheeseen kannattavuudesta.

”Poikkeuksellisen suuret sateet, jotka tekivät vesitaseen hallinnasta entistä haasteellisempaa, sekä marraskuussa tapahtunut kipsisakka-altaan vuoto muuttivat kuitenkin loppuvuonna ympäristövastuutyömme myönteisen kehityssuunnan.” (Talvivaara 2012, 34.)

Ympäristötavoitteiden ja keStävän kehityksen mukaisen toiminnan esteeksi muodostuvat tuotantotoiminnan ulkopuoliset tekijät, kuten epätavallisen suuret sateet, jotka aiheuttivat vesitaseen kasvun sekä allasvuoto, johon oli varauduttu, mutta josta aiheutui siis päästöjä kaivosalueen ulkopuolelle. Vuodon kaltaiset onnettomuudet ovat niitä riskejä joihin toiminnan suunnittelulla ja projektien parantamisella osaltaan varaudutaan.

”Vuonna 2011 yhtiö tehosti päästöjen hallintaa ja etsi ratkaisuja erityisesti vesistöjen kuormituksen hillitsemiseksi” (Talvivaara 2011, 34).

Ympäristön kannalta päästöt ympäröiviin vesiin ovat erityisen huomion kohteena ja ovat aiheuttaneet ongelmia. Vaikka raporteissa puhutaan suljetusta vesien kierrosta, ei ole mahdollista täysin välttää päästöjä ja se myös myönnetään puhuttaessa kuormituksen vähentämisestä. Ympäristötavoitteet katsotaan kuitenkin olevan mahdollista saavuttaa hyvällä suunnittelulla ja

teknisillä ratkaisuilla.

”Kaivoksen lähialueilla Talvivaara pyrkii säilyttämään luonnon monimuotoisuuden mahdollisimman hyvin.

Kaivostoiminnan vaikutukset luontoon ja eläinlajeihin ovat ympäristölupapäätöksen mukaisesti säännöllisen tarkkailun piirissä.”

(Talvivaara 2011, 39.)

Yhtenä erikseen mainittuna tavoitteena on turvata järvien virkistyskäyttö panostamalla vesistöjen tilan tarkkailuun ja mahdollisiin puhdistustoimenpiteisiin, jos niihin on tarvetta. Talvivaara haluaa siten turvata lähialueiden asukkaiden mahdollisuuden turvalliseen ja puhtaaseen ympäristöön ja tekee selvän eron kaivosalueen ympäristön ja sitä ympäröivän luonnonympäristön välillä. Kaivosalueella luonto on käytettävä resurssi, mutta ympäröivää luontoa pyritään valvomaan ja turvaamaan sen tila. Luparajojen mukaiset päästöt ovat sallittuja, eikä niistä katsota aiheutuvan haittaa ympäristölle. Mittauksin ja valvonnan avulla voidaan varmistaa, ettei toiminnasta aiheudu haittaa ympäristölle.

”Kaivostoiminta vaikuttaa ihmisten elinympäristöön monilla tavoilla, joten sidosryhmäyhteistyössä painottuu paikallisyhteistyön kehittäminen”

(Talvivaara 2011, 44).

”Selvitimme vuoden 2011 lopulla kainuulaisten mielipiteitä Talvivaarasta saadaksemme ajantasaisen käsityksen lähialueiden ihmisten asenteista ja huolenaiheista.” (Talvivaara 2012, 60.)

Kuten vesipäästöistä puhuttaessa, sidosryhmien osalta lähialueiden asukkaat ja paikallisyhteisöt nousevat esiin. Paikalliset ihmiset ovat median ohella ainoat sidosryhmien edustajat, joiden erikseen määritellyissä suhteissa kaivokseen ei puhuta taloudellisista eduista tai odotuksista mitään. Suhdetta kuvaa tiedonvälitys, jossa kaivosyhtiö tarjoaa paikallisille, huolestuneille ihmisille

tarpeellista tietoa avoimen tiedotuksen avulla. Raporteissa tuodaan myös esiin pyrkimys vuorovaikutuksen kehittämiseen ja kerrotaan miten vuorovaikutusta on pidetty yllä ja kehitetty. Tarkasteltaessa kaivosalalla tapahtunutta kehitystä yhteiskuntavastuussa, voidaan sanoa sen kehittyneen kohti yhteistyötä paikallisyhteisöjen kanssa, jossa alueen kaivosyhtiöt ottavat yhdessä paikallisten asukkaiden kanssa osaa alueen kehitykseen. (Sairinen 2011.)

”Sidosryhmämme ovat kiinnostuneita erityisesti kaivostoiminnan vaikutuksista ympäristöön ja taloudelliseen hyvinvointiin” (Talvivaara 2012, 58).

”Ympäristövaikutusten lisäksi toiminnallamme on laajoja taloudellisia ja sosiaalisia vaikutuksia ympäröivään yhteiskuntaan. Luomme Kainuussa taloudellista hyvinvointia työllistäjänä, veronmaksajana ja ammattiosaamisen kehittäjänä.” (Talvivaara 2012, 58.)

Suhde muihin sidosryhmiin nähdään talouden kautta. Sidosryhmät ja yhteiskunta laajemmin hyötyvät taloudellisesti kaivostoiminnasta. Kaivoksen taloudelliset vaikutukset eivät rajoitu pelkästään lähialueille, sillä on välillisiä ja välittömiä vaikutuksia muihin yrityksiin ja ihmisiin Suomessa. Talvivaara on paitsi nykyisin, mutta myös tulevaisuudessa merkittävä työllistäjä.

Kestävän kehityksen määrittely käsitteeksi, joka yhdistää taloudellisen kasvun, ympäristön sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edustaa kaivosyhtiön näkemystä. Tämä näkemys, jossa kestävä kehitys voidaan olevan joko taloudellisen kasvun edellytys tai taloudellisen kasvun seuraus tarkoittaa, että ympäristön tehokaskin hyödyntäminen voidaan oikeuttaa. Yhteiskuntavastuun osalta vastuullisuuden määrittely ylittää minimimääritelmän, jossa yrityksen vastuu pelkistyy vain voittojen tavoitteluun ja taloudelliseen toimintaan. Modernin järjestelmäajatteluun perustuva yhteiskuntavastuukäsitteen mukaan yritykset ovat osa yhteiskuntaa, eikä niiden vastuu rajoitu vain taloudellisiin asioihin. Tämä tarkoittaa, että ydinfunktiona lisäksi yritys pyrkii dysfunktionsa eli

negatiivisten ulkoisvaikutustensa hallintaan, joita kaivostoiminnalla on. Lisäksi minimitoriasta poiketen myös julkisella sektorilla on vahvempi rooli toiminnan teknisten normien määrittelyssä, joita julkinen hallinto asettaa ja myös valvoo.

Yhteiskuntavastuu määritellään raportissa liiketoiminnan näkökulmasta, jolloin sen yhteiskuntaulottuvuutta tarkastellaan sidosryhmien kautta. Vaikka siis yhteiskuntavastuu ei jää minimimääritelmän tasolle, on se kuitenkin yrityksestä lähtevää. Tälle vaihtoehtoisena voidaan esittää yhteiskuntakeskeinen näkökulma, jossa yrityksen sijaan yhteiskuntavastuu muotoutuu yhteiskunnallisissa prosessissa. (ks. Anttiroiko 2004.)

Ympäristön suojelun tavoittelu kytkeytyy taloudelliseen kasvuun ja tuottavuuden kanssa paitsi kestäväen kehityksen määrittelyssä myös keinoissa, joilla niihin pyritään. Keinona ympäristön suojeluun on ympäristötekniikka, jonka avulla päästöjen vähennys ja tehokkaampi materiaalien hyödyntäminen tulevat mahdollisiksi. Modernisaatiomyönteinen ajatus kestävästä kehityksestä tarjoaa strategiaksi parempia ympäristöhallintajärjestelmiä, tehokkaampaa materiaalien käyttöä ja ympäristöä säästävää tekniikkaa (Litmanen 2010, 192). Tekninen kehitys mahdollistaa siis ympäristöystävällisemmän tuotannon, mutta sen lisäksi tuotantoa ja toimintaa ohjaavat viimekädessä viranomaiset, jotka myös asettavat luparajat sekä ehdot toiminnalle.

”Toimintaamme valvovat useat eri viranomaiset, jotka suorittavat säännöllisesti tarkastuksia kaivoksella” (Talvivaara 2012, 49).

”Kaivostoiminnan vaikutukset luontoon ovat ympäristölupapäätöksen mukaisesti ympäristöviranomaisten säännöllisen tarkkailun piirissä” (Talvivaara 2011, 40).

Ympäristöviranomaisten toiminta ja asema raporteissa on yhteydessä Talvivaaraan valvonnan ja lupa-asioiden kautta. Tällöin viranomaisten toiminta näyttää hallinnolliselta ja tekniseltä tavalta pyrkiä ratkaisemaan kaivoksen

mahdollisia ympäristöongelmia, jotka ovat siis mahdollista ratkaista valvonnan, seurannan ja mittausten avulla. Tämä viittaa vallitsevaan teollisuusparadigmaan eli neoklassiseen talousparadigmaan, jonka mukaan ympäristöongelmat ovat sivutuotteita, jotka ovat teknisesti ratkaistavissa (Kemppi 1995, 115).

6.2.3 Turvallisuus ja riskit

”Pyrimme hallitsemaan turvallisuusriskejä ennakoivalla turvallisuustyöllä ja kartoittamalla järjestelmällisesti toimintaamme liittyvät riskit” (Talvivaara 2012, 48).

”Talvivaara on aloittanut tekniset ja organisaatiota vahvistavat toimenpiteet turvallisuuden parantamiseksi ja yhtiö aikoo myös tehdä investointeja turvallisuusriskien minimoimiseksi” (Talvivaara 2012, 8).

Turvallisuus niin tuotannossa kuin tuotteissa ovat Talvivaaran tavoitteena ja vaikka sitä voidaan pitää itsestään selvänä, se vaatii paljon resursseja. Turvallisuuden ja riskien arvioinnin yhteydessä on tekninen kehitys ja riskien arviointi keskeistä. Toiminta tähtää riskien hallintaan eli ajatukseen hallittavissa olevasta projektista, jossa laskennallisia riskejä ottamalla pyritään mahdollisimman suureen taloudelliseen hyötyyn. Riskien arviointi ja turvallisuus voidaan tällöin nähdä investointeina, jotka tuottavat tulevaisuudessa toisin kuin ympäristökustannukset, jotka ovat enemmänkin käyttökuluja, jos ne eivät hyödytä suoraan tai välillisesti tuotantoa.

”Riskienhallintajärjestelmän tavoitteena on luoda prosessinomainen tapa tunnistaa, hallita ja ottaa tietoisia riskejä liiketoiminnan tavoitteisiin pääsemiseksi” (Talvivaara 2011, 27).

Riskienhallinta ja turvallisuus ovat yksi keino saavuttaa asetetut taloudelliset tavoitteet. Tuotantoprosessien lisäksi on huomioitu myös ulkoiset ja mahdolliset

ennakoimattomat riskit, joita luonnonilmiöt voivat aiheuttaa. Riskienhallinta viittaa riskien objektiivisuuteen, jolloin ne ovat siis todellisia ja mitattavissa olevia. Riskien yhteiskunnallinen arviointi toteutuu varovaisuusperiaatteen kautta, joka toimii viranomaisten valvonnan ja asetusten pohjana. Periaate perustuu siihen, että toimintaan liittyvä epävarmuus on otettava huomioon, ja ettei vahingollisia sivuvaikutuksia kuitenkaan aina pystytä eliminoimaan täysin. Varautuminen ennakoimattomiin sivuseurauksiin tarkoittaa sitä, että toiminnan arviointi on toimintaa edeltävää. (Lähde 2001, 210–211.) Riskien yhteiskunnallinen arviointi jää kuitenkin vain osittaiseksi, jos lähtökohdaksi otetaan vain viranomaisten ja asiantuntijoiden sekä yritysten omat arviot. Riskin ollessa potentiaalisen vaaran kuvaus mutta täydelliseen turvallisuuteen pyrkivä, kuten raporteissa esitetään, on se myös paikallisiin lähtökohtiin perustuva. Lisäksi ihmisten käsitys riskeistä ei välttämättä kohtaa niitä määritelmiä, joita sille on annettu. Esimerkiksi toiminnan aiheuttamista vaaroista puhuttaessa, voi käsitys niiden luonteesta poiketa tieteellisten määritelmien ja paikallisten merkitysten välillä. (Litmanen 2010, 175, 81.)

Työntekijät ovat riskien kartoittajia sekä samalla riskien ja turvallisuusennakoinnin kannalta keskeisiä ryhmiä. Työntekijöiden turvallisuus ja lähialueiden turvallisuus ovat etusijalla, sillä mahdollisen onnettomuuden tai vaaratilanteen sattuessa, nämä ihmiset ovat ensimmäisenä alttiina seurauksille. Sidosryhmistä lähialueiden ihmiset ovat se ryhmä, jonka mukaan kaivostoiminta vaarantaa heidän lähiympäristönsä. Kaivostoiminnan voi siis sanoa muodostavan riskejä, joita yhtiö ja viranomaiset pyrkivät ennakoimaan ja hallitsemaan. Lähiseudun asukkaille riskit voivat kuitenkin näyttäytyä ja olla määritelmältään erilaisia. Sidosryhmäyhteistyö lähialueiden asukkaiden ja yrittäjien kanssa, jossa avoimemman viestinnän ja yhteistyön avulla on pyritty luomaan vuorovaikutusta, on ollut prosessien kehittämisen ohella tärkeä pyrkimyksessä kohti tehokkaampaa ja kestävästä kehityksen mukaista liiketoimintaa. Avoimen viestinnän ja yhteistyön avulla pyritään ottamaan riskien kulttuurinen hahmottaminen mukaan riskien ennakkointiin ja hallintaan.

7 POHDINTAA

Tutkielman tarkoituksena on selvittää yhteiskunnallistumista Talvivaaran raporteissa ja sitä kautta talouden suhdetta muuhun yhteiskuntaan siinä yhteiskunnassa, joka yhteiskuntavastuun raportin välityksellä muodostuu. Tämän yhteiskunnallistumisen mittaamiseksi on aineiston analyysissä selvitetty toimijat sekä niiden toiminnan päämäärät ja keinot.

Pietilä ja Sodermann (1994) viittaavat tutkimuksessaan yhtymiin esineisinä, ihmisistä irrallaan olevina olioina. Yhtymiä ovat esim. joukko, kategoria ja organisaatio eli ihmisistä koostuvia sosiaalisia kuvioita. Lisäksi toimijat jotka eivät ole yksityishenkilöitä, voivat olla yhtymän edustajia. Yhtymien edustajat ja yksityiset henkilöt eivät ole ongelma, mutta esineiset toimijat estävät sosiologisesti normaalia interaktiota, josta tuloksena on vieraantumista yhteiskunnallistumisen sijaan. (Pietilä & Sodermann, 83; 89 – 90.) Kuten yllä mainittua, raporteissa talouden, kansalaisyhteiskunnan ja valtion sektorit ovat kaikki sellaisia esineisiä toimijoita, joissa yksityishenkilöitä ei ole toimijoina. Mitä sitten saimme esiin toimintaa tarkasteltaessa?

Edellä tehdyn analyysin perusteella voidaan todeta, että kannattavuuden ja tuotannon kautta raporteissa määritellään päämääräksi voittoa tuottava liiketoiminta, joka tuottaa voittoa sijoittajille ja rahoittajille. Samalla se tuottaa toimentuloa työntekijöille sekä verotuloja valtiolle. Talouden kautta määrittyvät suhteet myös asiakkaisiin ja tarveainetoimittajiin, joiden asiakkaana Talvivaara on. Taloudellisen hyvän jakaminen yhdistää siis näitä sidosryhmiä, toimijoiden yhteiset intressit kohtaavat eivätkä ole ristiriidassa toistensa kanssa, muodostaen ainakin jonkinlaisen konsensuksen. Edellytyksenä kannattavalle liiketoiminnalle on toimiva ja vakaa tuotantoprosessi, jonka raporttien mukaan mahdollistavat tekninen osaaminen sekä tuotantoprosessien kehittäminen. Tekniikka mahdollistaa myös kestäväen kehityksen mukaisen tuotannon, jossa talouden ohella ekologinen ja sosiaalinen kestävyys toteutuvat.

Taloudelliset tavoitteet ja keinot niiden saavuttamiseksi eivät kuitenkaan vielä riitä takaamaan toiminnan hyväksyttävyyttä. Toimiessaan yhteiskunnassa on toiminnalla aina vaikutuksia muihin toimijoihin. Yksityiset intressit kohtaavat myös vastarintaa kuten kaivostoiminnassa, joka on aina paikalliseen ympäristöön voimakkaasti vaikuttavaa toimintaa. Mahdollisten vaikutusten arviointi ja haittojen ehkäisy ovatkin edellytyksenä toiminnalle. Tällöin pyritään ottamaan huomioon toisten toimijoiden intressit sekä löytämään sellainen ratkaisu, joka takaa toiminnan jatkuvuuden mahdollisimman sujuvasti. Raportissa kestävä kehitys ja ympäristönsuojelu uhkaavat kuitenkin pelkistyä vain teknisesti hallittaviksi osasiksi, jossa valtiolliset toimijat, eli viranomaiset ja julkinen hallinto, ovat mukana ohjaamassa Talvivaaran toimintaa. Valtion rooli rajoittuukin raporteissa hallintaan ja valvontaan, yhtiön ottaessa roolia paikallisen työllisyyden takaajana. Valtion, yritysten ja työntekijöiden välisen korporatiivisen sopimisen mallin mureneminen Suomessa on muuttanut valtion harjoittamaa politiikkaa toimialakohtaisesta politiikasta kohti markkinaideologista ohjausta, jossa valtiolla on sijoittajan ja valvojan rooli.

Raporteissa sekä kannattavuuden ja tehokkuuden että ympäristön suojelun ja kestävän kehityksen diskursseissa korostuvat tekniikan merkitys ja prosessien hallinnan tavoitteet. Päämäärien tehokkaan tavoittelun mukainen ajattelu lisää asiantuntijavaltaa, joka voi johtaa yksityisten ja erityisten etujen korostumiseen, samalla kun paikalliset ihmiset voivat jäädä vaille puheenvuoroa tai huomiota kun neuvotellaan toiminnan päämääristä ja keinoista. Kaivoksella sattuneiden allasvuotojen myötä turvallisuuden ja riskienhallinnan puhe pitää sisällään myös ajatuksen asiantuntijatiedon edellytyksestä turvalliselle toiminnalle ja siten korostaa asiantuntijatiedon asemaa. Raporttien mukaan riskienhallinta on osa liiketoimintaa, mutta asiantuntija vetoisessa riskienhallinnassa ja -arvioinnissa jää riskien yhteiskunnallinen ulottuvuus huomioimatta, jos paikallisten ihmisten erilaisia ja toisistaan eroavia käsityksiä ja tulkintoja ei pystyjä huomioimaan ja sisällyttämään kokonaiskuvaan.

Paikalliset, kaivoksen lähialueiden ihmiset, ovat kansalaisjärjestöjen ohella niitä

konstruoituja kategorioita, jotka ovat tiedotuksen kohteita. Niiden intressit eroavat talouden kautta määrittävien/määriteltyjen päämäärien kanssa. Näiden sidosryhmien kanssa pyritään vuorovaikutuksen parantamiseen ja jatkuvaan vuoropuheluun. Lisäksi ne pääsevät mukaan osallistavien kuulemis- ja valitusmenettelyiden kautta, jotka haastavat asiantuntijatiетoon nojaavan päämäärien asettelun, tuoden keskusteluun paikallista ja henkilökohtaisiin kokemuksiin perustuvaa tietoa. Esimerkiksi Talvivaaran pyrkiessä suojelemaan ja säästämään kaivosalueen ulkopuolista, luonnollista ympäristöä sekä takaamaan ympäröivien vesistöjen virkistyskäytön, se luo tietynlaista kuvaa ympäristöstä. Paikallisten ihmisten antamien merkitysten ja käsitysten luonnosta eivät kuitenkaan ole yhteneväisiä. Nämä näkökohdat voivat kuitenkin jäädä osittain tai kokonaan huomioimatta, jos toimijat oletetaan yhtenäisiksi kategorioiksi, ottamatta huomioon niiden sisäisiä eroja. Tämä tuli esiin jo yllä, riskien kohdalla.

Vuorovaikutus lähialueiden ihmisten kanssa sekä muun palautteen ollessa raporttien mukaan osana kaivostoiminnan suunnittelua, tarkoittaa se keskusteluja ja pyrkimyksiä keskustella erityisistä intresseistä. Osapuolten neuvotteluissa pyritään tällöin paitsi neuvottelemaan päämääristä myös keinoista millä niihin pyritään. Analyysin perusteella ei pystytä toteamaan, miten hyvin eri osapuolet ovat onnistuneet löytämään yhteisiä päämääriä ja keinoja. Raporteissa nousi kuitenkin esiin se, että Talvivaaran yhteiskuntavastuu on pitkälti määrittynyt yrittäjälähtöisesti, jolloin yhteiskuntavastuusta jää puuttumaan yhteiskunnallinen vuorovaikutus. Tällöin ei myöskään kyseenalaisteta tai esitetä kysymyksiä niistä perimmäisistä vaikutteista, jotka määrittävät vallitsevaa markkina-ajattelua, missä jatkuva kasvu on hyvinvoinnille välttämätöntä.

Talouden (markkinoiden) ja valtion toiminnalla voidaan analyysin perusteella ajatella olevan keskeinen merkitys yhteiskunnallisessa järjestyksessä ja ihmisten koordinoimisessa yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Valtion ja muiden julkisen hallinnon toimijoiden keinoina toisten toimijoiden hallitsemiseksi

ovat lainsäädäntö ja hallinto. Talouden toimijat, kuten yritykset ja tuottajat taas koordinoivat kulutusta, vaihtoa sekä hyödykkeiden ja palveluiden tuotantoa. Niiden tavoitteena on taloudellinen voitto. Kansalaisyhteiskunnan toimijat ovat puolestaan yhteiskunnallisia liikkeitä ja kansalaisjärjestöjä, joiden toiminta perustuu yksilöiden väliseen vapaaehtoisuuteen ja kommunikaatioon. Toiminnan perustuessa kommunikaatioon, jonka yhtenä motiivina on vallitsevien instituutioiden muuttaminen, voidaan julkisuutta pitää toiminnalle välttämättömänä. (Peltonen & Åkerman 2001, 118–121.)

Nämä kaikki sektorit ovat edustettuina raporttien yhteiskunnassa, muistuttaen idealisoitua kolmijakoa ympäristöpolitiikassa, jossa toimijat ja toimijoiden tehtävät ja toiminnan periaatteet ovat selkeästi määriteltäviä eli ne suorittavat niille kullekin ominaista funktiota. Simmelin ideaalinen yhteiskunta perustuu interaktioon, funktioiden sijaan. Raporttien esineiset toimijat eivät kuitenkaan ole tämän interaktion piirissä, vaan ne näyttävät muodostuvan itsenäisten interaktiovälineiden eli funktioiden pohjalta, ollen instrumentaalisia organisaatioita. Talouden kautta Talvivaara määrittelee yhteiskuntavastuutaan sekä muita päämääriään kannattavuuden rinnalla. Valtion tyytyessä ohjaajan asemaan ilman aktiivista ohjauspolitiikkaa, joka ei globaaleilla markkinoilla enää onnistu, on sen rooli määrittellä miten ja missä rajoissa kaivostoimintaa harjoitetaan. Kansalaisyhteiskunta tyypistyi raporteissa kategorioihin, jotka tosin olivat vuorovaikutuksessa Talvivaaran kanssa, mahdollisesti esittäen omia näkemyksiään niistä keinoista ja päämääristä, joiden katsotaan olevan tavoittelemisen arvoisia. Analyysin perusteella voidaan sanoa, että raporttien yhteiskunta ei ole Simmelin interaktioon perustuva ideaalinen yhteiskunta, vaan jälkimoderni yhteiskunta, missä toisaalta pyritään erityisten intressien yhteensovittamiseen ja toisaalta talouden kautta pyritään luomaan konsensus yhteisistä päämääristä ja keinoista.

8 LOPUKSI

Kaivostoiminnan legitimiteetti on asetettu aika ajoin kyseenalaiseksi eri puolilla maapalloa. Suomessa keskustelu kaivostoiminnan hyväksyttävyydestä on viime vuosina vilkastunut ja Talvivaaran kaivostoiminnassa ilmenneet ongelmat ovat osaltaan lisänneet keskustelua. Keskustelu myös jatkuu edelleen ja esimerkiksi Pohjois-Suomeen suunnitteilla olevat uudet kaivokset ja myös kaivosvaltauksat herättävät pohdintaa toiminnan hyväksyttävyydestä. Tutkielmani aluksi lähdinkin tarkastelemaan kaivostoiminnan legitimiteettiä ja selvitin, miten legitimiteettiä on määritelty sekä yhteiskunnan tasolla että organisaatioiden tasolla. Legitimiteetin perinteisten määrittelyjen jälkeen tarkastelin sitä, miten legitimiteettikriteerien muutos on muuttanut niitä normatiivisia ja empiirisiä ehtoja, joita legitimiteetin taustalla on. Soveltaen Simmelin teoriaa yhteiskunnasta ja yhteiskunnallistumisesta pyrin määrittelemään yhteiskunnallisen legitimiteetin normatiivisia ehtoja, jotka mahdollistavat erityisten ja yleisten etujen huomioimisen. Asetin tavoitteeksi selvittää minkälainen on Talvivaaran kaivosyhtiön yhteiskuntavastuuraportin yhteiskunta. Tämän selvittämiseksi tutkin raporttien toimijoita ja toimijoiden toimintaa sekä päämääriä raporttien teksteissä. Yhteiskunnallisen legitimiteetin määrittelyn ja yhteiskuntavastuun viestinnän materiaalia aineistona käyttäen suoritin analyysin, jonka perusteella hahmottelin kuvauksen siitä yhteiskunnasta, joka Talvivaaran kaivosyhtiön raporteissa rakentuu.

Raporttien yhteiskunta muistuttaa ympäristöhallinnon ideaalin mukaista mallia, jossa on kolme kenttää. Nämä julkisen vallan, markkinoiden ja kansalaisyhteiskunnan kentät jaottelevat organisaatioita ja muita toimijoita. Yrityksen kannalta ajateltuna, nämä kaikki kentät yhdessä muodostavat sen toimintakentän ja rajaavat sekä asettavat ehtoja sen toiminnalle. Raporteissa talouden kautta toimijoiden intressit näyttivät kohtaavan, kun taas muiden intressien sovittaminen kaivostoiminnan kanssa yhteen, vaativat neuvotteluja osapuolten välillä joissa pyritään jonkinlaiseen sopimukseen hyväksyttävästä toiminnasta. Kaivostoiminnan legitimiteettiä pohdittaessa tulisikin ottaa

huomioon legitimiteetin yhteiskunnallinen ulottuvuus, mikä tarkoittaa että sen määrittäminen ja tutkiminen tulisi aina olla tilannesidonnaista sekä erilaiset, eri osapuolten esittämät legitimiisyysvaatimukset huomioon ottavaa, siten että legitimiteetin perusteet eivät kuitenkaan jää piiloon. Tähän liittyy myös raporteissa esiintyvä usko tekniseen tietoon ja osaamiseen, jolloin asiantuntija tieto jättää paikallisten ihmisten ja ryhmien hiljaisen tiedon ja mielipiteet huomiotta. Sidosryhmäyhteistyön perustuessa tiedottamisen ohella vuorovaikutukseen ja palautteen vastaanottamiseen, voisi konsensuksen löytäminen eli yhteisen, yleisen päämäärän tavoittelu olla mahdollista.

Vaikka taloudelliset edut määrittävät paljon legitimiteettiä, ei sitä kuitenkaan voidatäysin palauttaa vain taloudellisiin vaikutuksiin, joita toiminnasta syntyy. Etenkin niiden toimijoiden puolelta, joiden edut eivät muodosta konsensusta talouden kautta, toiminnan ympäristövaikutukset voidaan kokea epäoikeudenmukaisina. Kaivostoiminnan ympäristövaikutukset herättävätkin kritiikkiä, joka kohdistuu kaivostoimintaan ja heikentää sen legitimiteettiä. Kansalaisten suorien yhteydenottojen ja palautteen kautta saadun palautteen lisäksi valtio hallintoviranomaisten kautta on antanut huomautuksia ja muistutuksia toiminnasta, jonka se on katsonut lupien ja määräysten vastaiseksi.

Yritysten yhteiskuntavastuun määrittelyissä yleinen kolmijako talouden, sosiaalisen ja ekologisen kestävyuden mukaan on lähtökohdiltaan taloudellista vastuuta painottavaa. Tämän tutkielman tuloksena saimme samansuuntaisen kuvan, (funktionaalisen) yhteiskunnan jossa talous oli keskeisessä asemassa. Raporttien toimijoiden määrittely toi myös esiin sen, että raporteissa esiintyi yllättävänkin paljon toimijoita eri toimialoilta, vaikka lopulta ihmisiä ei juuri toimijoina esiintynyt. Tutkimuksen tuloksen kannalta onkin merkitystä sillä, että käyttämässäni aineistossa yksin yritys on äänessä, kertoen muiden toiminnasta ja päämääristä sekä kategorisoiden toimijaryhmiä. Tutkimusprosessin aikana olenkin kysynyt itseltäni, olisiko haastatteluaineisto, jossa olisin haastatellut eri sidosryhmiä ja yrityksen edustajia, ollut moniäänisyydessään parempi aineisto?

Legitimiteetin yleisiä ehtoja on vaikea tai jopa mahdotonta määritellä kattavasti siten, että niitä voitaisiin soveltaa kaikkiin eri tilanteisiin. Tämän vuoksi legitimiteetin tutkimuksessa tulisi aina ottaa huomioon kussakin tilanteessa sovellettavat legitimiisyyskriteerit sekä mikä on se yleisö, jonka suhteen sitä arvioidaan (Kyllönen 2010, 53). Tutkielmani ei ole varsinaista Simmel-tutkimusta, mutta tietääkseni se on ensimmäinen laatuaan, jossa Simmelin ajattelua sovelletaan yrityksen yhteiskunnallisen legitimiteetin tutkimisessa. Simmelin teorian avaakin erilaisen näkökulman yritysten legitimiteetin tarkasteluun, täydentäen aikaisempaa tutkimusta yritysten legitimiteetistä, tarjoten mahdollisuuden ylittää pragmaattisen ja kognitiivisen legitimiteetin ongelmat kuitenkin pelkistymättä moraalisen legitimiteetin korostamiseen. Samalla näkökulma ei lähtökohtaisesti ole yritystoimintaa korostava, vaan yhteiskunnassa. Lisäksi Simmelin ajattelun soveltaminen yhteiskuntatieteellisessä ympäristötutkimuksessa tarjoaa välineitä tarkastella ympäristöongelmia sosiaalisen toiminnan kautta, jossa sekä yhteiskunta että ympäristöongelmat syntyvät. Tällöin voidaan välttää toiminnan tai rakenteiden merkityksen ylikorostuminen ja esimerkiksi tarkastella sekä selittää ympäristökonflikteja yhteiskunnallisina konflikteina, siis sellaisina kuin ne rakentuvat ja nousevat esiin.

LÄHTEET

Alasuutari, Pertti (1999) Laadullinen tutkimus. 3. painos. Vastapaino, Tampere.

Anttiroiko, Ari-Veikko (2004) Yhteiskuntavastuu ja sen määrittelyprosessi. Teoksessa Järvinen, Raija (toim.): Yhteiskuntavastuu: Näkökulmia yritysten ja julkisyhteisöjen yhteiskunnalliseen vastuuseen. Tampere University, 17–60.

Beck, Ulrich (2000) What Is Globalization? Polity Press, Cambridge.

Boxenbaum, Eva (2008) The Process of Legitimation. Teoksessa Scheuer, Steen & Scheuer, John, Damn: The Anatomy of Change. CBS Press, 237–262.

Buchanan, Allen (2002) Political Legitimacy and Democracy. *Ethics* 112:4, 689–719.

Castelló, Itziar & Lozano, Josep M. (2011) Searching for New Forms of Legitimacy Through Corporate Responsibility Rhetoric. *Journal of Business Ethics* 100, 11–29.

Cato, Molly, Scott (2011) Environment and Economy. Routledge, New York.

Chwastiak, Michele & Young, Joni, J. (2003) Silences In Annual Reports. *Critical Perspectives on Accounting* 14, 533–552.

Deegan, Craig (2002) The legitimising effect of social and environmental disclosures – a theoretical foundation. *Accounting, Auditing & Accountability Journal* 15:3, 282–311.

Deegan, Craig (2007) Organizational legitimacy as a motive for sustainability reporting. Teoksessa Unerman, Jeffrey, Bebbington, Jan & O'Dwyer Brendan (toim.): Sustainability, Accounting and Accountability. Routledge, New York, 127–149.

Dryzek, John, S. (2000) Deliberative Democracy and Beyond: Liberals, Critics, Contestations. Oxford University Press, Oxford.

Gray, Rob, Owen, Dave & Adams, Carol (1996) Accounting & Accountability. Changes and challenges in corporate social and environmental reporting. Prentice Hall, London.

Guthrie, James & Parker, Lee, D. (1989) Corporate Social Reporting: A Rebuttal of Legitimacy Theory. Accounting and Business Research 19:76, 343–352.

Habermas, Jürgen (1996) Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy. MIT Press, Cambridge.

Hutchins, Margot J., Walck, Christa L., Sterk, Daniel P. & Campell, Gary A. (2007) Corporate Social Responsibility. A Unifying Discourse for the Mining Industry? <http://www.greenleaf-publishing.com> (Luettu 13.11.2011).

IIED (2002) Breaking new ground. Mining, minerals and sustainable development, International Institute for Environment and Development <http://www.iied.org/mmsd-final-report> (Luettu 3.12.2012).

Jenkins, Heledd (2004) Corporate social responsibility and the mining industry: conflicts and constructs. Corporate Social Responsibility and Environmental Management 11, 23–34.

Jenkins, Heledd & Yakovleva, Natalia (2006) Corporate social responsibility in the mining industry: Exploring trends in social and environmental disclosure. *Journal of Cleaner Production* 14, 271–284.

Jokinen, Arja (2006) Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero: Diskurssianalyysi liikkeessä. 3. painos. Vastapaino, Tampere, 136–159.

Joutsenvirta, Maria, Halme, Minna, Jalas, Mikko & Mäkinen Jukka (toim.) (2011) Vastuullinen liiketoiminta kansainvälisessä maailmassa. Gaudeamus, Helsinki.

Kemppi, Heikki (1995) Talouden ekologisen rakennemuutoksen toteuttamisen esteet. Teoksessa Massa, Ilmo & Rahkonen, Ossi (toim.): Riskiyhteiskunnan talous: Suomen talouden ekologinen modernisaatio. Gaudeamus, Helsinki, 97–120.

Kostova, Tatiana & Zaheer, Srilata (1999) Organizational Legitimacy Under Conditions of Complexity: The Case of the Multinational Enterprise. *Academy of Management Review* 24:1, 64–81.

Kuisma, Mika & Temmes, Armi (2011) Yritysten vastuuraportointi. Teoksessa Joutsenvirta, Maria, Halme, Minna, Jalas, Mikko & Mäkinen, Jukka (toim.): Vastuullinen liiketoiminta kansainvälisessä maailmassa. Gaudeamus, Helsinki, 267–282.

Kyllönen, Simo (2010) Ympäristön ja luonnonvarojen käytön legitimizeetti. Teoksessa Rannikko, Pertti & Määttä, Tapio (toim.): Luonnonvarojen hallinnan legitimizeetti. Vastapaino, Tampere, 19–58.

Laine, Matias (2005) Meanings of the term 'sustainable development' in the Finnish corporate disclosures. *Accounting Forum* 29, 395–413.

- Laine, Matias (2009) *A Way of Seeing Corporate Sustainability Reporting*. University of Tampere.
- Lash, Scott & Urry, John (1987) *The End of Organized Capitalism*. Polity Press, Cambridge.
- Lash, Scott (1995) Asiantuntijajärjestelmät vai situoitu tulkinta? Kulttuuri ja instituutiot disorganisoidussa kapitalismissa. Teoksessa Beck, Ulrich, Giddens, Anthony & Lash, Scott: *Nykyajan jäljillä*. Vastapaino, Tampere, 268–292.
- Litmanen, Tapio (2010) Riski ympäristösosiologian käsitteenä. Teoksessa Valkonen, Jarno (toim.): *Ympäristösosiologia*. WSOY, Helsinki, 167–182.
- Litmanen, Tapio (2010) Teknologinen modernisaatio ja ympäristösosiologia. Teoksessa Valkonen, Jarno (toim.): *Ympäristösosiologia*. WSOY, Helsinki, 183–196.
- Lähde, Ville (2001) Inhimillisen toiminnan määräytyminen. Teoksessa Haila, Yrjö & Jokinen, Pekka (toim.): *Ympäristöpolitiikka. Mikä ympäristö, kenen politiikka*. Vastapaino, Tampere, 202–218.
- Malmelin, Karoliina (2011) Arvojen markkinat: Oikeuttavat arvomaailmat suomalaisten suuryritysten yritys vastuupuheessa. Unigrafia, Helsinki.
- Matten, Dirk & Crane, Andrew (2005) Corporate Citizenship: Toward an Extended Theoretical Conceptualization. *Academy of Management Review* 30:1, 166–179.
- Mäkinen, Jukka (2011) Millaista yhteiskuntaa yrityskansalainen rakentaa? Teoksessa Joutsenvirta, Maria, Halme, Minna, Jalas, Mikko & Mäkinen, Jukka (toim.): *Vastuullinen liiketoiminta kansainvälisessä maailmassa*. Gaudeamus, Helsinki, 134–147.

Noro, Arto (1991) *Muoto, moderniteetti ja 'kolmas'*. Tutkielma Georg Simmelin sosiologiasta. Gummerus, Jyväskylä.

Palazzo, Guido & Scherer, Andreas, G. (2006) *Corporate Legitimacy as Deliberation: A Communicative Framework*. *Journal of Business Ethics* 66, 71–88.

Peltonen, Lasse & Åkerman, Maria (2001) *Kenen politiikka? Julkinen valta, markkinat ja kansalaisyhteiskunta toiminnan kenttinä*. Teoksessa Haila, Yrjö & Jokinen, Pekka (toim.): *Ympäristöpolitiikka. Mikä ympäristö, kenen politiikka*. Vastapaino, Tampere, 117–121.

Perez, Fabiana & Sanchez, Luis, E. (2009) *Assessing the Evolution of Sustainability Reporting in the Mining Sector*. *Environmental Management* 43, 949–961.

Pietilä, Kauko (2010) *Reason of Sociology: George Simmel and Beyond*. Sage, London.

Pietilä, Kauko & Sondermann, Klaus (1994) *Sanomalehden yhteiskunta*. Vastapaino, Tampere.

Pälli, Pekka & Turunen, Jenni (2011) *Vastuutekstien monet merkitykset*. Teoksessa Joutsenvirta, Maria, Halme, Minna, Jalas, Mikko & Mäkinen, Jukka (toim.): *Vastuullinen liiketoiminta kansainvälisessä maailmassa*. Gaudeamus, Helsinki, 283–299.

Pöllänen, Inka (2010) *Corporate Social Responsibility in Global Mining Industry*. Lappeenranta University.

Rao, Hayagreeva (1994) The Social Construction of Reputation: Certification Contests, Legitimation and the Survival of Organizations in American Automobile Industry: 1895–1912. *Strategic Management Journal* 15, 29–44.

Rissanen, Tiina (2011) Suomen kaivostoiminnan toimialakatsaus 2010. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja B. Raportit ja selvitykset 8/2011, Kemi.

Rytteri, Teijo (2012) Suomessa toimivien kaivosyhtiöiden vastuustrategiat ja yhtiöihin kohdistuvat odotukset. *Alue ja ympäristö* 41:1, 54–67.

Sairinen, Rauno (2011) Kaivosteollisuuden yhteiskuntavastuu ja muuttuva suhde paikallisyhteisöihin. *Terra* 123: 3, 139–146.

Sayer, Andrew (2004) Moraalitalous ja poliittinen talous. Suomentanut Kauppinen, Ilkka. Teoksessa Kauppinen, Ilkka (toim.): *Moraalitalous*. Vastapaino, Tampere, 23–52.

Scherer, Andreas, Georg & Palazzo, Guido (2007) Toward a Political Conception of Corporate Responsibility: Business and Society Seen From a Habermasian Perspective. *Academy of Management Review* 32:4, 1096–1120.

Siltaoja, Marjo (2010) Discarding the Mirror: The importance of intangible social resources to responsibility in business in a Finnish context. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Sorsa, Ville-Pekka (2011) Yritysvastuu ja politiikka. Teoksessa Joutsenvirta, Maria, Halme, Minna, Jalas, Mikko & Mäkinen, Jukka (toim.): *Vastuullinen liiketoiminta kansainvälisessä maailmassa*. Gaudeamus, Helsinki, 150–171.

Suchman, Mark C. (1995) Managing Legitimacy: Strategic and Institutional Approaches. *Academy of Management Review* 20:3, 571–610.

Suomen mineraalistrategia (2010). Ilmasto- ja energiapoliittisen ministerityöryhmän toimeksiannosta laadittu raportti osana Suomen luonnonvarastrategian kehittämistä. Helsinki.

Suoninen, Eero (2006) Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero: Diskurssianalyysi liikkeessä. 3. painos. Vastapaino, Tampere, 17–36.

Suopajarvi, Leena (2001) Vuotos- ja Ounasjoki-kamppailujen kentät ja merkitykset Lapissa. Lapin Yliopisto, Rovaniemi.

Szczepanski, Jan (1970) Sosiologian peruskäsitteet. Suomentanut Matti Koskelo. Kansankulttuuri Oy, Helsinki.

Takala, Tuomo (2004) Yrityksen yhteiskuntavastuu globalisoituvassa maailmassa. Teoksessa Kauppinen, Ilkka (toim.): Moraalitalous. Vastapaino, Tampere, 212–232.

Talvivaaran kaivosyhtiö Oyj. <http://www.talvivaara.com/yhtio> (Luettu 3.4.2014).

Toikka, Arho (2009) Monimutkaiset sopeutuvat järjestelmät ja ympäristöongelmien synty. Teoksessa Massa, Ilmo (toim.): Vihreä teoria: Ympäristö yhteiskuntateorioissa. Gaudeamus, Helsinki, 315–337.

Tuomi, Jouni & Sarajarvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 8. painos. Tammi, Helsinki.

Tuusjärvi, Mari (2013) From a mine to you: sustainability of the Finnish mining sector in the context of global supply chains of metal. Helsingin yliopisto.

Uusisuo, Maija (2012) Suomen kaivostoiminta ja kaivoshankkeet. Teoksessa Aaltonen, Riikka, Alapassi, Markus, Karhula, Mervi, Karhunen, Eija, Korhonen, Ilkka, Loukola-Ruskeeniemi Kirsti (toim.), Nybergh, Paula, Peltonen, Petri & Uusisuo, Maija. Suomen kaivosteollisuuden tilannekatsaus vuonna 2012. Työ- ja elinkeinoministeriön raportteja 23/2012, Helsinki, 6–16.

Vaara, Eero, Tienari, Janne & Laurila, Juha (2006) Pulp and Paper Fiction: On the Discursive Legitimation of Global Industrial Restructuring. *Organizational Studies* 27, 789–810.

Valkonen, Jarno (2003) Lapin luontopolitiikka. Analyysi vuosien 1946–2000 julkisesta keskustelusta. Tampereen yliopisto.

Yakovleva, Natalia (2008) Models for community development: a case study of the mining industry. Teoksessa Marsden, Terry (toim.): *Sustainable communities*. Elsevier, Oxford, 47–74.

LIITTEET

Tutkimukseen sisällytetyt yhteiskuntavastuun raportit

Talvivaaran vuosikertomus (2011): s. 8–11; 14–59.

http://www.talvivaara.com/files/talvivaara/AR%202011%20%2B%20parts/Talvivaara_Vuosikertomus_2011.pdf

Talvivaaran vuosikertomus (2012): s. 8–15; 17–67.

http://www.talvivaara.com/files/talvivaara/AR%202012/Talvivaara_VSK_2012.pdf